

AZ AKADÉMIA SZÉKHÁZÁHOZ FELHASZNÁLT KÖZETEK

BURJÁN BALÁZS* – TÖRÖK ÁKOS**

*PhD, osztálytitkár. MTA Földtudományok Osztálya. MTA Titkársága. 1051 Budapest, Nádor utca 7.
Tel.: (+36-1) 411-6350. Fax: (+36-1) 411-6122. E-mail: burjan.balazs@titkarsag.mta.hu

**az MTA doktora, tanszékvezető egyetemi tanár. BME Geotechnika és Mérnökgeológia Tanszék.
1111 Budapest, Műegyetem rkp. 1. Tel.: (+36-1) 463-2414. Fax: (+36-1) 463-3006.
E-mail: torokakos@mail.bme.hu

A cikk a Magyar Tudományos Akadémia Széchenyi István téri székháza ünnepélyes átadásának másfél száz éves évfordulója alkalmából bemutatja a várostörténeti szempontból is kiemelkedő jelentőségű középület építése során alkalmazott kőanyagokat. Levéltári források és kordokumentumok alapján ismerteti az építkezés legfontosabb eseményeit, az építő- és díszítőkövek beszerzésének, felhasználásának körülményeit, az ehhez kapcsolódó költségeket, majd ezt követően a kőzetek típusait, származási helyét veszi sorra. A székház kőzeteinek kiválasztása a neoreneszánsz ízlés- és formavilágát tükrözi: az épület homlokzata uralkodóan Budapest környéki porózus mészkövekből, forrásvízi mészkőből, lábazata pedig gerecei vörös mészkőből áll, belsejében a Habsburg Monarchia területéről származó csiszolható mészkövek és márványok láthatók.

Kulcsszavak: porózus mészkő, márvány, díszítőkövek, neoreneszánsz, MTA székháza

*„A magyar akadémiából a köveknek is azt kell hangoztatni:
Magyarország nem volt, hanem lesz.”¹
(gróf Waldstein-Wartenberg János)*

1. BEVEZETÉS

A Magyar Tudományos Akadémia székháza Budapest belvárosában, a Duna partján, a Széchenyi István téren található. Hazánk egyik legjelentősebb középületeként nemcsak kézzelfogható fizikai tartalmában jelentős épített művészeti alkotás, hanem létrejötté számos szállal kapcsolódik össze annak az intézménynek a történetével, amelynek otthonául szolgál, és ezen keresztül históriája elválaszthatatlanul összefonrt hazánk neoabszolutizmus korabeli történelmével is.

A székház ünnepélyes átadásának 150 éves jubileuma alkalmából érdekes és izgalmas feladatként fogalmazódott meg a palota építése során felhasznált építő- és díszítőkövekkel kapcsolatban megőrződött adatok összegyűjtése, valamint ezzel összefüggésben az építőkövek származási helyének minél pontosabb meghatározása érdekében a jellegzetes kőzettípusok azonosítása, rendszerező számbavétele.

¹Mi 1861. 309.

A kutatások során kulcsszerepet kapott azoknak a székház építésének idején keletkezett értékes kéziratári forrásoknak a feldolgozása, amelyek az Akadémiai Kéziratárban férhetők hozzá.

Az írott forrásokból nyerhető információk alapján kialakult előzetes képet székházbeli „*terepbejárásokon*”, helyszíni megfigyelések segítségével pontosítottuk. Bár a kutatás során most nem nyílt lehetőség a műemléki közetanyagok származási helyének felderítésében egyre nagyobb szerepet játszó geokémiai anyagvizsgálatok² alkalmazására – noha ez pl. az Előcsarnok oszlopaikat alkotó márvány sziléziai vagy tiroli eredetének tisztázása érdekében a későbbiekben indokolt lehet –, a korábbiaknál így is részletesebb kép rajzolódott ki a felhasznált kőanyagokat illetően.

Ez a tanulmány ezeket az eredményeket összegzi, azaz a szerzők szándéka szerint a székház építése során felhasznált építő- és díszítőkövek és alkalmazásuk ketős – részben történeti, részben földtudományi – szempontból történő bemutatását célozza. Ennek okán a székház építésének történeti előzményeivel és eseménytörténetével csak annyiban kíván foglalkozni, amennyiben ezt a kitűzött téma teljesebb kifejtése feltétlenül szükségessé teszi. A szobrászati munkát – mivel maga a tevékenység és az eredményeként létrejött alkotások is csak érintőlegesen kapcsolódnak a feldolgozni szándékozott témához – ugyancsak nem tárgyalja részletesen, és nem ismerteti a székház számos rekonstrukciója során a későbbiekben beépített kőanyagokat sem.

2. KUTATÁSTÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK

A székház – építéskori szóhasználattal „*palota*” – történetével korábban,³ valamint a 2015-ös évfordulóhoz kapcsolódva a közelmúltban is⁴ több összefoglaló munka foglalkozott. Ezekből a művekből – külön kiemelendő közülük Kemény Mária művészettörténésznek az évforduló alkalmából megjelentetett monográfiája – részletekbe menően megismerhető a székház felépítése céljából egyéni kezdeményezésből idővel nemzeti mozgalommá terebélyesedő országos gyűjtés története, a kétfordulós tervpályázat eseményei körül kibontakozó, az építészeti stílus megválasztásán messze túlmutató, izgalmas közéleti- és sajtóvita, az emblematiszmus épület architektúrája, gyűjteményei.

Mindmáig kevés figyelmet kapott ugyanakkor annak a részterületnek a kutatása, hogy milyen kőanyagokat használtak fel a hazai neoreneszánsz építészet eme stílus-teremtő alkotásának építése során. Az elsősorban művészettörténeti szempontú korábbi feldolgozások több-kevesebb figyelmet szentelnek ugyan az épületet alkotó építő- és díszítőköveknek, de ezekben a művekben természetszerűen nem ennek a kérdésnek a taglálása állt a középpontban.

²Pl. Lövei et al. 2007. 75–82.

³Dallos 1865. 24; Divald 1917. 143; Fráter 1962. 450–459; Rózsa 1982. 31; Hajnóczy 1985. 81–98; Kemény–Váliné 1996. 152; Hernádi–Szabó 1999. 63; Papp 2010. 199.

⁴Bugya 2015. 31; Sisa 2015. 34; Kemény 2015. 272.

Témánk szempontjából kiemelkedő jelentőségű a kortárs Dallos Gyulának a megnyitási ünnepély alkalmából készült emlékkötete, amelyben a szerző „*Szkalnitzky Antal építész és mű-egyetemi tanár úr szivességének*” köszönhetően számos közet-típust és ezek származási helyét is leírja. Divald Kornél művészettörténész akadémikus 1917-ben megjelent könyve pedig nemcsak a székház és gyűjteményeinek máig egyik legalaposabb bemutatásaként tartható számon, hanem érvényes és értékes adatokat szolgáltat a kőanyagokra vonatkozóan is.

A hazai földtani irodalomban is csak szórványosan, egy-egy rövid példálózó utalás erejéig találni információt a székházbeli közetekkel kapcsolatban.⁵ A székház építő- és díszítőköveit képekkel illusztrálva bemutató legújabb ilyen jellegű feldolgozás⁶ már részletesebb, de a jelen cikkhez képest más szempontok szerint közelít a témához.

3. AZ ÉPÍTKEZÉS LEGFONTOSABB ESEMÉNYEI

Az Akadémia székházának építési költségeit az építetők közadakozásból kívánták fedezni, ezért 1859-ben Dessewffy Emil gróf, az Akadémia elnöke és Sina Simon báró mecénási kezdeményezésére országos gyűjtés indult az anyagi alapok előteremtésére.⁷ Az építési telek részben Pest város adományaként, részben a Dunagőzhajózási Társasággal lebonyolított kedvező csere eredményeként jutott az Akadémia birtokába.⁸

Az Építési Bizottság (elnöke Dessewffy Emil gróf, tagjai Károlyi György gróf és Eötvös József báró) felkérésére Henszlmann Imre művészettörténész, az Akadémia levelező tagja kidolgozta a követendő építészeti irányelveket.⁹ A mai Arany János utca felőli telekrészre is kiterjedő, háromemeletesnek szánt székházat tudományos, hivatali, lakó és kulturális funkciókat egyaránt ellátni képes építménynek képzelte el, elvárásként azt is megfogalmazta, hogy a székház hangsúlyos főhomlokzati rizalítot kapjon. Ezt követően a bizottság a tervek megalkotására zártkörű pályázatot hirdetett, majd ennek eredménytelensége után a magyarok mellett további két külföldi építész is felkért a székház pályázati terveinek elkészítésére. Végül a megbízást Friedrich August Stüler porosz építész kapta¹⁰ (*I. ábra*).

A bizottság még 1861-ben költségcsökkentés céljából az eredeti elképzelésekhez képest kisebb terület beépítését engedélyezte, ehhez kapcsolódva a telek északi részére szánt bérház megépítését elhalasztották. Így Stüler kénytelen volt eredeti elképzeléseit módosítva az épület oldalszárnyain az emeletek számát háromról kettőre csökkenteni, valamint a dunai szárny rizalítja is kisebb kiállítású és rövidebb lett.

⁵ Szabó 1893. 375; Schafarzik 1904. 413; Vendl 1951. 633; Végh 1967. 283.

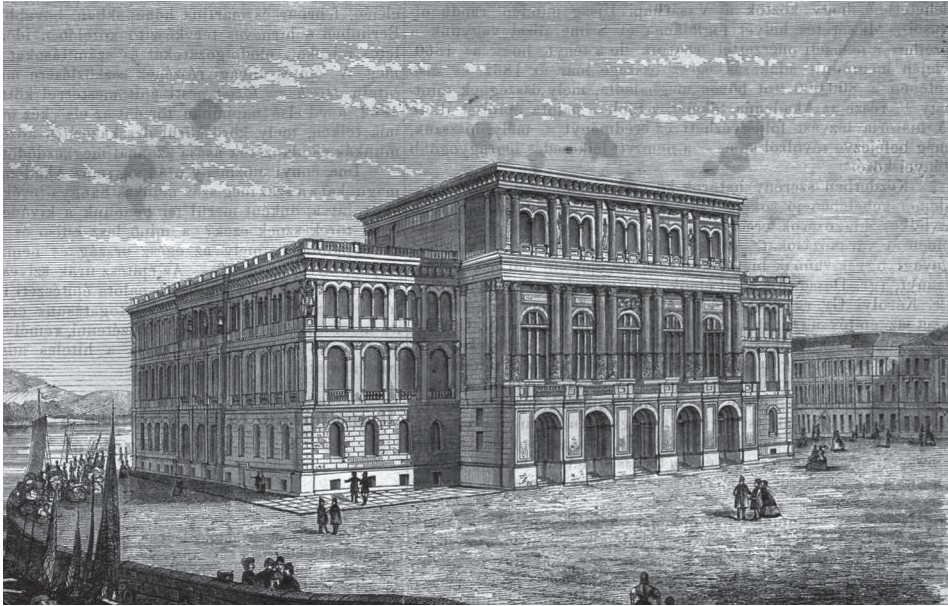
⁶ Török–Burján 2015. 15.

⁷ Fráter 1962. 450–459.

⁸ Divald 1917. 9; Kemény 2015. 42.

⁹ Papp 2010. 18.

¹⁰ Kemény–Váliné 1996. 8–9.

1. ábra. Az Akadémia székházának egyik Stüler-féle tervváltozata 1862 elejéről (Látogatás 1862a. 365). A főhomlokzat jellegzetes megjelenését az öttengelyes, háromemeletes rizalit és a négytengelyes, kétemeletes oldalszárnyak adják

Ugyanakkor a háromemeletes főhomlokzati rizalit lényegében változatlan maradt azt leszámítva, hogy a földszint árkádos része és az ennek a tetejére szánt, balusztráddal keretezett nyitott erkély a végleges tervben keskenyebb. A legfelső szintek – Klenze ötletét átvéve – a tető síkját eltakaró attikát kaptak.¹¹

Az építkezés kivitelezését magyar építészek irányították: az építkezés vezetésére Stüler helyettese és képviselője Szkalnitsky Antal nyert megbízást, mellé az Építési Bizottság Ybl Miklóst tette meg szakértőnek és építési ellenőrnek.¹² Az „*összes földkiemelési munkák iránt*”¹³ már „*martius hóban a jó hitelű Diescher József pesti építőmesterrel kötött szerződés*”, aki emellett az építkezés egész ideje alatt a kőművesmunkákat is irányította. „*1862. april első napjaiban történt az első kéz munkája az Akadémia telkén [...] a földmunkák és alapzatok ásása azonnal megkezdődött*”¹⁴ – számol be az építkezés kezdetéről a *Vasárnapi Újság*. A kőfaragó és szobrászati munkákban elsősorban neves hazai mesterek vettek részt, itteni tevékenységükkel a későbbiekben részletesebben foglalkozunk.

¹¹ Divald 1917. 15.

¹² Papp 2010. 19.

¹³ Diescher 1862a. o. n.

¹⁴ Látogatás 1862a. 366.

Az alapozás munkálataival már 1862-ben végeztek, 1863 első felében zajlott az épület felfalazása – a bokrétaünnepet 1863. augusztus 29-én tartották –, 1864-ben pedig már zömmel a belső munkálatok folytak. 1865 márciusában megkezdődött az akadémiai hivatalok beköltözése. Az első ülést 1865. április 24-én tartották a Heti ülésteremben (ma Felolvasóterem). Az év végére az építkezés lényegében befejeződött, az akadémiai közönség december 11-én a Díszteremben megrendezett ünnepélyes megnyitón vette szimbolikusan birtokba az épületet.¹⁵ Ezt a pillanatot a tervező egyébként már nem érthette meg, 1865. március 18-án Berlinben elhunyt.¹⁶

4. A KŐANYAGOK BESZERZÉSE

„Palotánk volta képen téглаépület s csak külső homlokzatait burkolják faragott kővek” – írja Divald.¹⁷ Pest-Budán ekkoriban a vakolt homlokzat volt az általánosan elterjedt, így a pályázati tervekben megjelenő elképzelés, miszerint az épületet teljes homlokzatán kőburkolattal díszítsék, úttörő elképzelésnek számított.¹⁸

A helyi viszonyokat jól ismerő Szkalnitzky már pályázati tervében is úgy fogalmazott, hogy nagyon szeretné „ha legalább a palota külső része faragott kőből épülne, de miután a közönséges pesti homokkő rossz, a sóskúti pedig drága, az építész ezt nagyobb pénzösszeg felajánlása által nem véli kivihetőnek”, pedig ha erre mégis sor kerülne „annak elsőrendű jóságú kőből kellene kiállítva lenni”. „A belől itt ott előforduló oszlopok [...] nem nagy költséggel, valamely szép hazai márványból készülhetnének; egyszersmind azon kőlapok, melyekre a tudósok és megyék nevei vésvék, színes márványból készülvén, igen jó hatást eszközölhetnének. [...] A karzatok oszlopai hazánkban úgyis bőven termő márványból lehetnek.”¹⁹ A kérdésben alkotott véleménye azért nyer különös hangsúlyt, mert ismeretes, hogy Szkalnitzky a tervező képviselőként kulcsszerepet játszott a kivitelezésben, tehát minden bizonnyal döntő szava lehetett a megfelelő építő- és díszítőanyagok kiválasztásáról is.

Stüler 1861. május 12-i keltezésű, első műleírásában a felhasználni szándékozott kőanyagokról szólva kívánatosnak tartotta az épület külső burkolatánál vakolatlan természetes kőanyagok (később meghatározandó homokkő vagy mészkő) és színes márványbetétek alkalmazását. Az előcsarnokok esetében színes, sima felszínű, kannelúrák nélküli márványoszlopokat képzelt el, a fölépcsőkhöz és a folyosói burkolólapokhoz márványt, a kisebb csatlakozó lépcsőkhöz homokkövet (és vasat) kívánt használni.²⁰

¹⁵ Papp 2010. 19.

¹⁶ Lier 2016. o. n.

¹⁷ Divald 1917. 22.

¹⁸ Sisa 2015. 13.

¹⁹ Kemény–Váliné 1996. 106.

²⁰ Kemény–Váliné 1996. 124.

A forrásokból kitűnik, hogy már az épület tervezésével kapcsolatban meghirdetett meghívásos pályázat első fordulójának benyújtási határideje (1861. február 15.)²¹ előtt megkezdődött az építőanyagok versenyeztetés útján történő beszerzése. A *Pesti Hírnök*ben 1860. december 8-án közzétett hirdetés²² szerint az építkezéshez szükséges legfontosabb építőanyagok: „*körülbelől 800 köb-öl buda-újvidéki terméskő, 2000 köb-öl tétényi dupla kő* [lásd: kisméretű falkő],²³ *3.500.000 faltégla, és 100.000 köbláb oltott mész. Ezen épületszerek szállítása ajánlat útján adatik ki.*” Ezek szerint a megfelelő építőanyagok beszerzését hírlapokban közzétett felhívások segítségével próbálták biztosítani, továbbá az is kiderül, hogy az építkezéshez csak kőből több mint 19000 m³ anyaggal számoltak (mivel 1 köböl = 6,821 m³, 1 köbláb = 0,32 m³, így ez a térfogat egy kb. 27 m oldalhosszúságú kocka térfogatának felelne meg!).

Ezekkel a hirdetésekkel összefüggésben idézhető itt Drasche Gusztávnak a Drasche Henrik-féle Pest-Budai Téglagyár nevében 1860. december 30-án írt levele. Eszerint a cég – amennyiben háború vagy más hasonló események miatt a szállítás nem lesz akadályozva – vállalja az „*előfordulandó szükség és kívánsághoz képest*” 1861-ben és a következő évben is egy–másfél millió téglát, valamint ezer darabonként még további 200 különlegesen erős, ún. „*csőtégla*” gyártását és szállítását.²⁴ Noha az MTA Művészeti Gyűjteménye őriz olyan „D” és „H” betűjelzéssel ellátott címeres falazótéglát, amelyet a mai, ún. Krúdy-terem kialakítása során a székház pincéjéből bontottak ki, figyelemre méltó, hogy az építési iratanyagban nem maradt fenn sem a fenti, sem más cégtől származó, téglavásárlásról szóló dokumentum – a Drasche-gyár két megőrződött számlája 71 000 db²⁵ és 1000 db²⁶ tetőcserép (!) leszállításáról szól –, és ez a tétel az összesítő kimutatásokban sem szerepel.²⁷

A budai Holzspach testvérek vállalkozása 1861 márciusa – ekkor kezdődött meg csak egyébként az építészeti pályázat második fordulója²⁸ – és 1861 májusa között az építkezés helyszínére szállított²⁹ összesen 224 és 1/3 köböl (1530,15 m³) „*újvidéki bányakőanyagot*”, amelynek minősége az erről szóló utalványt aláíró Istvánffy Lajos pénztárnok és Mitterdorfer Ferenc „*épít növendék*” szerint „*a szerződésben kitett feltételeknek tökéletesen megfelel*”.

Az előkészületeknek ebben a fázisában megvásárolt építőanyag sorsa később érdekesen alakul: a palotaépítési pénztár állásáról szóló, 1862. december 31-i jelentés³⁰ arról számol be, hogy építési anyagokra 1861-ben összesen 17700 Ft-ot költöttek el, de ugyancsak ebből a kimutatásból arra is fény derül, hogy ezzel összefüggésben „*1862 folytán vissza folyt 15.062.86 Ft és így 1863. január 1én marad beszedendő*

²¹ Sisa 2015. 7.

²² Szállítási 1860. o. n., lásd még: Kemény 2015. 50 és 238.

²³ Németh 2000. 35.

²⁴ Drasche 1860. o. n.

²⁵ Drasche 1863a. o. n.

²⁶ Drasche 1863b. o. n.

²⁷ Lővei 2015. o. n.

²⁸ Sisa 2015. 10.

²⁹ Holzspach 1861. o. n.

³⁰ Akadémiai 1862. o. n.

2.637.14 Ft”. Ezek szerint 1862-ben a már megvásárolt építőanyagok egy részét – feltételezhetően pénzügyi nehézségek miatt – el kellett adni.³¹ A vásárló maga Diescher József volt,³² 1862. szeptember 1-jei elismervénye³³ az akadémia anyagkészleteiből összesen 270 900 téglá és 324 1/3 köből (2215,25 m³) „Neustifti kő” (lásd: később) átvételét igazolja. Ezt az egyébként széles körben alkalmazott és a források szerint az építkezéshez le is szállított, közkedvelt építőkövet a helyszíni bejárások során nem sikerült kimutatnunk. Arra, hogy ezt az anyagot végül is mégsem használták a székház építése során, minden bizonnyal ez a kényeszerű értékesítés adhat magyarázatot.

A legkiválóbb minőségű kőanyag biztosítása érdekében több esetben bányabejárásokra, szemlékre került sor:³⁴ példaként említhető a rizalit nagy oszloprendje ornamentális szobrásmunkáinak elkészítésével megbízott³⁵ Halász Lászlónak a megfelelő nyersanyag kiválasztása céljából a sóskúti bányában tett, 1863. márciusi látogatása.³⁶

A pénzügyi nyilvántartások legtöbbször csak a költségekre vonatkozó adatokat tartalmazzák, a felhasznált építőanyagok mennyiségét illetően az MTA Kézirattárában hozzáférhető szállítólevelek nyújtanak információt, amelyeken gyakran rögzítették a szállított áru tömegét is. A vámfontban („Zoll Pfunden”) feltüntetett mennyiségeket átszámítva (1 vámfont = kb. 0,56 kg) – valamint figyelembe véve azt, hogy a szállítási tömeg nagyobb, mint maga a szállított kő tömege –, a kőzetanyag tömegére közelítő érték adható: pl. az első emeleti folyosófülkékben lévő hat mészkőoszlop egyenként közel 500 kg-ot nyom, a főhomlokzati rizalitet díszítő mészkőbetétek tömege pedig összesen kb. 2800 kg-ot tesz ki. A fölépcső szegélyköveinek összesített szállítási tömege eléri a 3900 kg-ot.³⁷ A fölépcső egyenes szakaszán a hosszabb lépcsőfokok átszámítva egyenként kb. 680, az íves szakaszok rövidebb lépcsőfokai pedig kb. 460 kg tömegűek³⁸ (2. ábra).

Az építési nyersanyagokat az 1860 augusztusában megszerzett,³⁹ körben deszka-kerítéssel védett akadémiai építési telken⁴⁰ raktározták, a nagyobb tömegben szükséges falazó- és építőanyag (tégla, kváderkő) az elszámolások szerint a munka előrehaladtával folyamatosan érkezett a helyszínre. A kőfaragók műhelyéül nagyobb faszínek, a szobrászoknak kisebb tégláépületek szolgáltak.⁴¹ A megbízott vállalkozókkal – beleértve a fajlagosan nagyobb értéket képviselő, esetenként nem Magyarországról származó díszítőkövek szállítóit is – a feltételeket építési szerződésekben

³¹ Kemény 2015. 238.

³² Magyar 1862. o. n.

³³ Diescher 1862b. o. n.

³⁴ Ybl 1862. o. n. és Ybl 1863a. o. n.

³⁵ Divald 1917. 27.

³⁶ Halász 1863. o. n.

³⁷ Vogl 1864a. o. n.

³⁸ Stefáno 1864. o. n.

³⁹ Papp 2010. 42.

⁴⁰ Látogatás 1862a. 366.

⁴¹ Látogatás 1862b. 378.

J. Vogl am 22. October 1864

Durch die erste k. k. priv. Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft sende Ihnen unter den bestehenden gesellschaftlichen Verschiffungs- und Asseranz-Bedingungen gegen Bezahlung der tarifmässigen Fracht Gebühr von fl. _____ pr. Zoll Centner, dann die neben bemerkten Asseranz-Prämie und der Nachnahme von Gulden _____ welche sämmtlich auf dem Gute haften.

Der einzelnen Colli							
Zeichen	Nummern	Anzahl ¹⁾	Gattung	Inhalt	Gewicht Zoll Pfunden	Declaration Asseranz	Bolleten- Nummern
						klasse "Mehrwerth" Öst. Währung	
✓	181	1		Messing	900	fl. 600	
	182	1			900		
	183	1		Prüfung	900		
	184	1			900		
	185	1			900		
	186	1			900		
		6			5400		

Das Gewicht ist von jedem Collo speciell aufzuführen, die Waaren-
-klasse und der Mehrwerth zur Versicherung ist von jedem
-Einzelnen beizusetzen, sowie auch der Nachnahmebetrag
-in der betreffenden Zeile mit Buchstaben auszusprechen ist.

J. M. Vogl

ERSTE K. K. PR. DONAU-DAMPFSCHIFF-GESELLSCHAFT

Nachnahmen-Coupon
der k. k. priv.
DONAU-DAMPFSCHIFFFAHRT-GESELLSCHAFT

¹⁾ Hier _____ in _____

Sie werden hiermit benachrichtiget, dass die auf Ihre Sendung von _____ Pf. Zoll Gewicht sub
Frachtbrief²⁾ Nr. _____ ausstehende Nachnahme von fl. _____ Oe. W. unter heutigem Datum ein-
gegangen ist und gegen Vorweisung dieses Avisos und des betreffenden Nachnahmen Verzeichnisses an der dor-
tigen Agentur Cassa der 1. k. k. priv. Donau Dampfschiffahrts Gesellschaft in Empfang genommen werden kann.

³⁾ Schiffsstempel: _____ ⁴⁾ _____ ⁵⁾ _____ ⁶⁾ _____ ⁷⁾ _____

MACTAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

2. ábra. A Vogl János által szállított első emeleti mészköoszlopok 1864. október 22-én kelt szállítólevele (Vogl 1864a. o. n.)

*An die löbl. Bauakademie der
 k. u. k. Academie der Wissensch.*

24 22
 1. Diehler hat die Größe der
 Oszloppfeiler aus dem
 Kalkstein mit *3300* *3300* *3300*
 Oszloppfeiler *3300*
 in einem *3300*
 Kalkstein *3300*
 Kalkstein *3300*

Johann Kauser

Pest 3. Juli 1863.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

2/2 1/2

405.

2 1/2 % Kalkstein

<i>10</i>	<i>12 1/2</i>
<i>394 . 87 1/2</i>	

*1864 Jelen vegyes barokk stílusú a régi stílusú. a farsang felé
 ugyan azaz min Gerendaynál 3000000 Kalkstein - munka
 repülési árából 50% levontatva. - 2000000000 Kalkstein*

3. ábra. Kauser János 1863. július 3-án kelt árajánlata a Díszterem oszloppairól. A negyedik, kézzel írott sor első szava („Scheckmarmor”) utal a 24 oszlop anyagára (Kauser 1863. o. n.)

rögzítették,⁴² ők esetenként ún. „*pallérok*” (= építkezési munkavezetők) is voltak egyben, és egyszerre irányították az anyagok szállításához és a megmunkálásához kapcsolódó munkákat (3. ábra).

5. A KŐANYAGOK KÖLTSÉGEI

A mindvégig a közérdeklődés homlokterében álló építkezés fegyelmezett pénzügyi gazdálkodását az Építési Pénztár akkurátus kimutatásai, összefoglaló jelentései jól példázzák, amelyekben a tétel nagyságától függetlenül precíz adminisztráció eredményeként még az „*Építési Iroda körül tételt*”⁴³ kisebb költségek (pl. „*hidpéz*”, „*kőfaragóknak borralaló*”,⁴⁴ „*ujj szőr seprü*”, „*egy font gyertya*”⁴⁵) is nyomon követhetők.

A fennmaradt utalványok szerint az építési pénztárból az elvégzett munka ellenértékének kifizetésére – a számla összege egy részének biztosítékként történő visszatartásával – havonkénti összesítést követően, a soron következő hónap első napjaiban került sor, esetenként részletfizetéssel.⁴⁶ Bár a székesfehérvári káptalant képviselő ügyvédnek több olyan fizetési felszólító levele⁴⁷ is fennmaradt, amelyben a leszállított áru utáni vételár kifizetését sürgeti, ez a metódus többé-kevésbé zökkenőmentesen működhetett. Kiadásaiik fedezésére a vállalkozók előleget is felvehettek.⁴⁸

Az 1865. január 26–27-én zajlott igazgatósági ülésről készült jegyzőkönyv fontos információkat tartalmaz a beruházás pénzügyi hátterére vonatkozóan. A pénztári számadások felülvizsgálatával megbízott igazgatósági tagok jelentése szerint 1865 elején – miközben javában folytak a belső munkálatok, és a székház kívülről is még csupán azon a készültségi fokon állt, amit az elnök úgy jellemzett, hogy „*az épület külseje majdnem be van fejezve*” – a pénztári készlet alig 1296 forint 45 krajcár (!) volt.⁴⁹ A munkák folytatásához akkor rendelkezésre álló anyagi forrás csekély volta érzékelhetővé válik, ha felidézzük, hogy a székházépítés kapcsán a kézműveseknek és iparosoknak 1864 végéig kifizetett díj az építési anyagokat is beleértve már összesen 558 071 forint 37 krajcárra rúgott. Ezen belül az építő- és díszítőkövekhez kapcsolódó tételek – „*márványok, tétényi, sóskúti kövek, ezek szállítási költsége s kőfaragó munkák*” – az elnök beszámolója szerint összesen 139 484 forint 95 krajcárt tettek ki.⁵⁰

⁴²Pl. Gerenday 1863a. o. n.

⁴³Építési 1864a. o. n.

⁴⁴Építési 1863. o. n.

⁴⁵Építési 1864a. o. n.

⁴⁶Pl. Stefano 1865. o. n., lásd részletesen Kemény 2015. 151.

⁴⁷Pl. Guitman 1863. o. n.

⁴⁸Gerenday 1863b. o. n.

⁴⁹Csengery 1865. 7.

⁵⁰Csengery 1865. 26.

Dessewffy beszámol arról, hogy a pénzügyi nehézségek miatt „*így lón erre nézve kényszerűséggé a szobrok és díszítmények tekintetében, sokat, részint betöltetlenül, részint pótlandóul hagyni fel a jövődönnek*”, és kijelenti, hogy „*ezért történt, hogy érc és márvány szobrok alkalmazása helyett arra kelle szorítkozni, mit alkalmazva látunk, és beérni most azzal, hogy a mi alkalmazva van*”. Figyelemre méltó, hogy a takarékosági intézkedések szükségességét magyarázva, ezek indoklásaként külön ki is emeli a terméskő- és márványanyagok, valamint a kőfaragómunkák magas költségeit.⁵¹

Az 1867. október 30-án kelt összesítés szerint a székház építésére addig 828 561 forint 32 krajcárt adtak ki.⁵² Az összes ráfordításon belül – a szobrászati munkákat nem számítva – az építő- és díszítőkönyagokra és az ezek megmunkálásához kapcsolódó munkadíjakra mintegy 200 267 forint 89 krajcárt költöttek, amely a föld-, kőműves- és ehhez kapcsolódó egyéb munkák 283 796 forint 36 krajcáros költségeivel együtt az építkezéshez kapcsolódó összes kiadás közel 59%-át tette ki.

6. A KÖNYAGOK FELHASZNÁLÁSÁNAK KRONOLÓGIÁJA

A kőanyagok felhasználása szempontjából kiemelendő eseményeket részben a közreműködő cégeknek, vállalkozásoknak a székház építéséhez kapcsolódó tevékenységét dokumentáló források – elsősorban kéziratos levelek, jelentések, kimutatók, számlák, utalványok, szállítólevelek magyar és német nyelven –, másrészt az ugyancsak az Akadémiai Kézirattárban hozzáférhető, Ybl által készített, az építkezés aktuális előrehaladásáról tudósító havi jelentések („*Bericht*”, „*Baubericht*”, „*Monat-Bericht*”, „*Monats-Bericht*”) alapján ismertjük (4. ábra).

A fent nevezett dokumentumokban természetüknél fogva a hangsúly a leszállított „*köblábakon*”, az ellenértékként kifizetendő „*forintokon és krajcárokon*” van, de szerencsés esetben az irat tárgyát képező építési kőanyag megnevezése tartalmazza a bányahely nevét is (pl. „*sóskúti kőszállítmányok*”⁵³). Megállapítható, hogy máig továbbélő kereskedelmi beidegződésként a márvány megjelölést nemcsak a valóban metamorfizált karbonátos kőzetekre, hanem az összes tömött, jól polírozható mészkőre (pl. „*Süttőer Marmor*”⁵⁴ = gerecsei vörös mészkő) is alkalmazzák.

A legfontosabb események a következőkben foglalhatók össze:

Limber János apát a székesfehérvári káptalan birtokában lévő sóskúti bányából 29 000 köblábnyi (9280 m³) kő „*jutányos áron*” történő vételéről egyeztetett Ybl Miklóssal.⁵⁵ A megállapodást követően a kőanyag helyszínre történő szállítását elő-

⁵¹ Csengery 1865. 29.

⁵² Palotaépítés 1867. o. n.

⁵³ Guitman 1863. o. n.

⁵⁴ Áprily 1862a. o. n.

⁵⁵ Limber 1862. o. n.

Baubericht

Vom Monathe Juli 1864.

Maurerarbeit: Gemauert wurde, eine Mauerwand im 2ten Stock in der Wohnung des Interieurs der Libranen hinten mit der Aufschwemmung des Kipaltz, Feingipsputz. Verputzt wurde das Feingipsputz mit der Balustrade des Mittelbau. Geputzt wurde der Corridor im Pastore, der hinter der kleinen Feingipsputz, mit der Fassade des 2ten Stock.

Steinmetz-Arbeit: die Steinmetz haben im Laufe des Mo. mußte an der Balustrade des Mittelbau mit der dem Kipaltz der Kipaltz-Balcon.

Zimmermanns Arbeit: die Keller Magazine wurden alle mit 2-jährigen Pfosten gebohrt, die Boden, abfahrungegründe, mit der Aufschüttung wurden eingestrichelt, mit dem Feingipsputz in Donaustrakte geputzt.

Schieferarbeiten haben den rückwärtsigen Balken mit der Fassade des Donaustraktes eingestrichelt.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

4. ábra. Ybl Miklós 1864. augusztus 4-én kelt havi jelentése az építkezés előrehaladásáról (Ybl 1864d. o. n.)

szőr Mitterdorfer László kezdte meg augusztusban,⁵⁶ majd 1863 februárjától ezt a megbízást Nolli és Andretti vállalkozók kapták meg.⁵⁷

Huber András tétényi kőbánya-tulajdonos az építkezéshez 1862. július 16-tól⁵⁸ a következő év januárjáig⁵⁹ szállított építőkövet. Áprily Antal süttői kőfaragómester lábazati anyagok („*Marmorsockeln*”) leszállításáról szóló első utalványa augusztus végéig,⁶⁰ „*márvány csatornyák*”⁶¹ („*Canal-rinnen*”⁶² = vízelvezető-csatorna) szállításáról szóló utolsó utalványa pedig decemberi keltezésű.

Annak érdekében, hogy „*a kőfaragványok tökéletes kivitele gypsminták készítése által biztosíttassék*”,⁶³ még 1862 áprilisában Halász László szobrász gipszminták készítésére kapott megbízást. Az épület külső köburkolatának elkészítéséhez kapcsolódó kőfaragómunkák döntő része Kauszer János és Hofhauser Lajos pesti kőfaragómesterek irányításával folyt, első utalványaik „*sóskúti falszéklapok és sark oszlopok*”⁶⁴ elkészültéről szeptemberre datálódnak. A munkába júliustól 1863 áprilisáig⁶⁵ Szlavek Vencel, valamint kisebb kőfaragómunkák erejéig Hornung Antal⁶⁶ és Kaltenstein József⁶⁷ is bekapcsolódott.

1862 nyarán 85 kőműves részvételével betonozási és vegyes falazási munkák zajlottak,⁶⁸ a kortárs beszámoló szerint augusztus elején „*egyres vonalokon a földszintig érnek ki az alapfalak, s a folyó évben több nem is szándékoltatik, mint az alapzatok elkészítése*”.⁶⁹

Diescher József fő tevékenysége a decemberi „*Monats-Bericht*”⁷⁰ alapján az építkezés első évében a föld- és alapozási munkák, pincefalazás és földszinti kőművesmunkák irányítása volt.

Az építkezés második évében, 1863 áprilisában, az alsóbb szintek kőművesmunkáinak előrehaladtával, a virágzó pesti síremlékkészítő-műhelyt irányító Gerenday Antal szobrász megbízást kapott⁷¹ az Előcsarnok díszes oszloptörzseinek elkészítésére. Tőle 14 márványoszlop még augusztusban,⁷² a még hátralévő kettő pedig 1864 januárjában érkezett meg.⁷³ A talapzatokról („*Piedestall*”), valamint az oszloplábak-

⁵⁶ Mitterdorfer 1862. o. n.

⁵⁷ Nolli 1863. o. n.

⁵⁸ Ybl 1862. o. n.

⁵⁹ Huber 1863. o. n.

⁶⁰ Áprily 1862b. o. n.

⁶¹ Áprily 1862c. o. n.

⁶² Ybl 1862. o. n.

⁶³ Dessewffy 1862. o. n.

⁶⁴ Kauszer 1862. o. n. és Hofhauser 1862. o. n.

⁶⁵ Szlavek 1863. o. n.

⁶⁶ Hornung 1862. o. n.

⁶⁷ Pl. Kaltenstein 1863. o. n.

⁶⁸ Ybl 1862. o. n.

⁶⁹ Látogatás 1862b. 380.

⁷⁰ Ybl 1862. o. n.

⁷¹ Gerenday 1863a. o. n.

⁷² Gerenday 1863c. o. n.

⁷³ Ybl 1864a. o. n.

ról és oszlopfőkről – előbbiekről augusztustól,⁷⁴ utóbbiakról szeptembertől kezdődően⁷⁵ – Kauser József gondoskodott, az oszlopfők kőfaragómunkáin a következő év első hónapjaiban⁷⁶ Szandház Károly dolgozott.

1864 januárjában a kőfaragók már a harmadik emelet „*kváderezésével*” (az épület sarkának kialakítása négyszögletesre faragott, kötésben elhelyezett kövekből) foglalkoztak, a baluszterek kőfaragó munkálatait végezték.⁷⁷ Az épület folyosóinak oszlopaihoz való kőanyagot Kauser János márciusban kezdte el szállítani.⁷⁸ Ugyanő áprilisban a Díszteremhez először 8,⁷⁹ májusban pedig további 16 vörös oszlopot készített el.⁸⁰

Kellendorfer József kőfaragómesternek 1864 áprilisától az 1865-ös év végéig keletkezett utalványai „*márvány folyosó lapok, márványlépcsők, szántói kő tárgyak, veres márvány tárgyak*” készítéséről és szállításáról tanúskodnak.⁸¹ Vogl József pécsi kőfaragómester 1864. május és október között datálódott szállítólevelei⁸² *márványoszlopkokról* („*Marmorsäulen*”), *márványlapokról* („*Marmorplatten*”) és *márványkövekről* („*Marmorsteinen*”) szólnak. Az általa szállított díszítő betétek augusztusban⁸³ kerültek fel a homlokzatra.

Az épület nagy részét még 1864 őszén is állványok borították,⁸⁴ ugyanakkor a külső homlokzati munkálatok jelentős előrehaladásáról tanúskodik az, hogy Sós-kútról júliust követően már nem érkezett szállítmány.⁸⁵ A Díszterem és a Képtár kivételével az épület belsejének vakolása is befejeződött,⁸⁶ októberben Pécsről megérkezett az első emeleti fülkékhez szánt 6 oszlop is.⁸⁷

Az igazgatótanács már említett, 1865. januári ülésén szó esik a fölépcső és a Képtárba vezető lépcső folyamatban lévő munkálatairól:⁸⁸ előbbi elemeit az adriai Nabresinából,⁸⁹ utóbbiét a bánási Oravicáról⁹⁰ december utolsó napjaiban szállították az építkezés helyszínére (5. ábra).

1865 áprilisára az akadémiai adminisztráció már birtokba vette az épületet, ugyanakkor az még számos belső munkálat híján volt: Kauser János ekkoriban szállította

⁷⁴Ybl 1863b. o. n.

⁷⁵Ybl 1863c. o. n.

⁷⁶Ybl 1864a. o. n.

⁷⁷Ybl 1864a. o. n.

⁷⁸Kauser 1864. o. n.

⁷⁹Ybl 1864b. o. n.

⁸⁰Ybl 1864c. o. n.

⁸¹Pl. Kellendorfer 1864. o. n.

⁸²Vogl 1864a. o. n.

⁸³Ybl 1864e. o. n.

⁸⁴Magyar 1864. 425.

⁸⁵Székesfehérvári 1864. o. n.

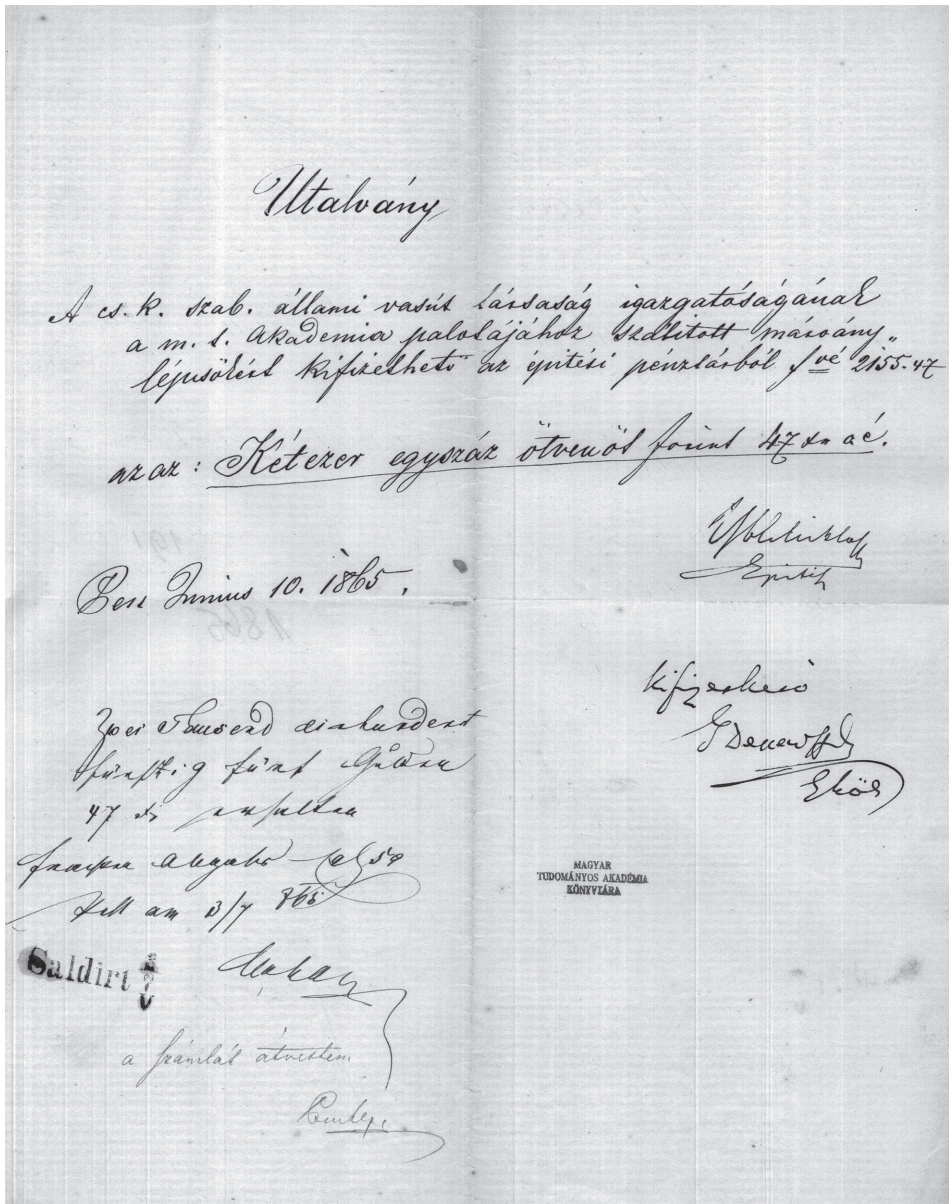
⁸⁶Magyar 1864. 426.

⁸⁷Vogl 1864b. o. n.

⁸⁸Csengery 1865. 24.

⁸⁹Stefano 1864. o. n.

⁹⁰Építési 1864c. o. n.

5. ábra. Ybl Miklósnak a képtári lépcső ellenértékének kifizetéséről 1865. június 10-én kelt utalványa Deseuwff Emil elnök ellenjegyzésével (Utalvány 1865b. o. n.)

le az Előcsarnokhoz az utolsó márványlapokat,⁹¹ Vogl János ekkor küldött a fölépcsőhöz „márványtárgyak”-at⁹² („Zargen”⁹³ = szegélykő?).

A mozaik- és terrazzoburkolat lerakásához kapcsolódó tevékenység 1864 novemberétől kezdődően a következő év utolsó hónapjáig folyt,⁹⁴ 1865. júliustól novemberig pedig műmárványozási munkálatok⁹⁵ zajlottak. 1865 végére a székháznak az e tanulmány szempontjából tárgyalandó építési fázisa lényegében befejeződött.

7. A KŐANYAGOK BEMUTATÁSA

A forrásokban előforduló, ugyanakkor az aktuális megfigyeléseink alapján ténylegesen ki nem mutatható kőzetek – pl. „*mauthauseni gránit*”⁹⁶ valamint a mai rétegtani beosztás⁹⁷ szerint a Szépvölgyi Mészkő Formációba sorolható mészkő (lásd: „*buda-újvidéki terméskő*”⁹⁸, „*újvidéki bányakőanyagok*”⁹⁹, „*neustifti kő*”¹⁰⁰, „*nummuliteszes-ortofragminás mészkő*”¹⁰¹) – részletes ismertetésétől eltekintünk, az építő- és díszítőköanyagok bemutatása során csak az építkezésnél bizonyíthatóan fel is használt, a székházban ma is előforduló és vizsgálható kőzetekkel foglalkozunk.

Az alábbi áttekintés során a kőzetek a keletkezési idejük szerint rendezve, időben előrehaladva – azaz a legidősebbtől a korban fiatalabb felé – szerepelnek. A kőzet neve után a kőzetanyag székházbeli előfordulási helyét adjuk meg. A kőzet származási helyét (település, régió, ország) – a történelmi Magyarország területéről származó anyagok esetében lehetőség szerint a Schafarzik-féle bányakatalógus¹⁰² alapján is – megjelöljük. Ez a Magyar Királyi Földtani Intézet megbízásából készült, kőzetminták begyűjtésére és rendszerezésére is kiterjedő, impozáns összefoglaló munka a történelmi Magyarország 2515 kőbányájának legfontosabb tulajdonságait (elhelyezkedése, tulajdonosa, a kitermelt nyersanyag neve és kora, felhasználása stb.) ismereti.

Az építő- és díszítőköanyagok bemutatását rövid makroszkópos kőzettani leírással és a szóban forgó anyag bányászatára, felhasználására vonatkozó további adatokkal zárjuk.

Végezetül a kőzetek térbeli előfordulását a Habsburg Monarchia dunai területeinek 1865-ös állapotát ábrázoló térképvázlaton (*1. térkép*) foglaljuk össze.

⁹¹ Kauser 1865. o. n.

⁹² Vogl 1865. o. n.

⁹³ Ybl 1865. o. n.

⁹⁴ Odorico 1864. o. n.

⁹⁵ Rojcsek 1865. o. n.

⁹⁶ Vendl 1951. 154.

⁹⁷ Gyalog 1996. 91.

⁹⁸ Szállítási 1860. o. n.

⁹⁹ Holzspach 1861. o. n.

¹⁰⁰ Diescher 1862b. o. n.

¹⁰¹ Végh 1967. 275.

¹⁰² Schafarzik 1904. 413.

A SZÉKHÁZBELI KŐANYAGOK

1. prekambriumi¹⁰³ sziléziai szürke márvány (1. fénykép)

1. fénykép. Az Előcsarnok oszlopait három különböző kőzet alkotja. Az oszloptörzsek (fent) sziléziai szürke márványból, az oszlopok lába (középen) és fejezete tiroli fehér márványból, az oszlopok talpzata (lent) ún. „adneti scheck” mészkőből készült

Székházbeli előfordulási hely: A Széchenyi István tér felőli Előcsarnok 16 oszlopának, 20 félpillérének, valamint a két földszinti folyosói korlát 15-15 kőbájának anyaga. Megjegyezzük, hogy az Előcsarnok és a földszinti folyosó közötti két árkádívben található balusztrád – jelenleg még azonosítatlan forrású – márvány talp- és fedőlemeze (lásd: „*fehémárvány*”¹⁰⁴) nem ebből az anyagból készült.

Származási hely: Supikovice/Saubsdorf (Olomouci kerület), Csehország (1865-ben Osztrák-Szilézia) és/vagy Ślawniowice/Groß Kunzendorf (Opolei vajdaság), Lengyelország (1865-ben Porosz-Szilézia).

Rövid közettani leírás: Világosszürke színű, sárgás, kékes, fehéres színárnyalatú átalakult kőzet. Közép- és durvakristályos (1–5 mm) kalcitból áll.¹⁰⁵ Megjelenése tömeges, ősmaradványt nem tartalmaz. A bejáráthoz közelebb fekvő oszlopok tér

¹⁰³ Wojtyna 2013. 22.

¹⁰⁴ Divald 1917. 34.

¹⁰⁵ Słomka et al. 2009. 64.

felőli oldalán több helyen is megfigyelhetők a budapesti ostrom idején keletkezett sérülések javításai.

Megjegyzés: A kelet-szudétai márvány-előfordulásra a 13. század óta számos kőbányát nyitottak. Az 1742-ben megállapított osztrák/porosz (ma cseh/lengyel) határ mindkét oldalán számottevő sziléziai márványipar fejlődött ki. A termelés felfutása az 1830–40-es évekre esett, amikor pl. az osztrák oldalon fekvő Saubsdorf évi 1500 m³-es termelésével a „sziléziai Carrara” nevet is kiérdemelte. A bányászott kőanyagot elsősorban oszlopokká, asztallapokká, sírkövekké, párkánykövekké faragták és főként a Habsburg Monarchia országaiban, Poroszországban és Szerbiában értékesítették.¹⁰⁶ – Egy Pesten kelt, 1863. február 9-i, kézírásos előzetes költségkalkuláció¹⁰⁷ szerint a hengeres oszloptörzsekre („Runde Säulen”) Gerenday Antal eredetileg kétfajta anyagból, osztrák (mauthauseni) és porosz gránitból adott ajánlatot. A dokumentumon ismeretlen személy ceruzás bejegyzései találhatók, aki pl. a mauthauseni gránit opciót törölte, másrészt a porosz gránit esetében a gránit szó helyébe a „Marmor” szót írta. A „porosz márvány” („preußischen Marmor”) kifejezést figyelembe véve így nem zárható ki, hogy az oszlopok anyagát Gerenday nem a Habsburg Monarchiához tartozó, Saubsdorf környéki bányákból, hanem a határ túloldalán, porosz területen található – ugyanazt a díszítőkövet kitermelő – Groß Kunzendorf környéki bányákból szállította az építkezésre. – A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy Divaldnál az oszlopok anyaga közetanilag helytelenül „szürke sziléziai gránitmárvány”-ként, valamint „sziléziai szürke gránit”-ként szerepel.¹⁰⁸ A helyszíni megfigyeléseink alapján a kőzet nem magmás eredetű gránit, hanem az átalakult kőzetek családjába tartozó márvány. Szontagh Tamás geológus, a Magyar Királyi Földtani Intézet egykori igazgatója szerint a Divald által is hivatkozott, a kereskedelmi forgalomban egykor ún. „sziléziai gránit”-ként árusított márvány díszítőkö „tulajdonképpen Tyrolból az ottani sterzingi márványbányákból származik, úgy hogy a mi kereskedőink [...] Sziléziából tulajdonképpen már második kézből kapják”.¹⁰⁹ A fentiekből következően, valamint a szóban forgó, ma is forgalomban lévő sziléziai és nevezett tiroli – lásd: Sterzing/Vipiteno (Trentino-Alto Adige/Südtirol), Olaszország (1865-ben Tirol tartomány, Ausztria) – kőzetanyag kétségtelenül nagyfokú makroszkópos hasonlósága okán megállapítható, hogy az oszlopokat alkotó kőzet pontos származási helye a későbbiekben geokémiai vizsgálatok segítségével lenne tisztázható.

2. újpaleozoós¹¹⁰ tiroli fehér márvány (1. fénykép)

Székházbeli előfordulási hely: A Széchenyi István tér felőli Előcsarnok oszlopainak lába és fejezete, valamint a Díszterem oszlopainak lába.

¹⁰⁶ Supíkovice 2016. o. n.

¹⁰⁷ Gerenday 1863a. o. n.

¹⁰⁸ Divald 1917. 31.

¹⁰⁹ Schafarzik 1897. 184–185.

¹¹⁰ Unterwurzacher–Obojes 2012. 27.

Származási hely: Lasa/Laas (Trentino-Alto Adige/Südtirol), Olaszország (1865-ben Tirol tartomány, Ausztria).

Rövid közettani leírás: Helyenként szürkén erezett, fehér, sárgásfehér színű, finom- és közép-kristályos (0,5–1,5 mm) kalcitból álló átalakult kőzet.

Megjegyzés: A „*Laas márvány*” bányászatával már a rómaiak is foglalkoztak,¹¹¹ a kőzet a 19. században számos klasszicista műalkotás anyagául szolgált Bécsben, Münchenben és Berlinben. Rendkívül tiszta, kemény kőzet, nagyon alacsony porozitása miatt fagyálló, ezért előszeretettel alkalmazzák kültéren is.¹¹² 1945 után az Amerikai Egyesült Államok hadserege több mint 90 000, a második világháborúban elesett amerikai katona sírkövéhez is alapanyagként ilyen követ vásárolt.¹¹³ – Gerenday Antal fent említett költségkalkulációjában¹¹⁴ az szerepel, hogy az Előcsarnok oszloplábait és fejezetét eredetileg matt porosz gránitból kívánta elkészíteni, de ezt a részt később ceruzával (lásd még: fejlébb) ugyancsak törölték.

3. középső-triász¹¹⁵ bükkösi zöldes kagylós mészkő (Zuhányai Mészkő Formáció)¹¹⁶ (2. fénykép)

Székházbeli előfordulási hely: Ebből az anyagból készültek a fölépcső oldalsó szegélykövei, valamint az első emeleti folyosó fölkéiben lévő hat oszlop. A velencei mintára berakott hosszúkás, színes márványlapok a Diszterem homlokzatának oszlopközeiben ugyancsak ebből a kőzetből vannak.

Származási hely: Bükkösd (Baranya megye), Schafarzik-bányakód: 155 („*Jeszenszky-féle kőbánya*”).¹¹⁷

Rövid közettani leírás: Zöldes, barnás árnyalatú, sötétszürke színű, foltosan tarka, gumós, mikrites kagylós mészkő. Gyakorik benne a többgenerációs, fehér kalcittal kitöltött erek, repedések, amelyek részben dolomitosodhattak. A folyosói oszlopok jellegzetes lilás- és sárgásvörös foltokat is tartalmaznak. Ősmeradványdús padjaiban jellegzetes, a középső triász korra utaló brachiopodák (*Coenothyris vulgaris*) és kagylók héjtöredékei láthatók.¹¹⁸ A főhomlokzati betétek eredeti sötét tónusa az időjárás hatására erősen megfakult, a kőzet kifehéredett.

Megjegyzés: A Schafarzik-féle bányakatalógus szerint a kőanyag forrásául szolgáló, a községtől északra, két kilométerre lévő bányát 1860-ban nyitották meg.¹¹⁹ A kőzet rendkívül dekoratív megjelenésű, villányi-hegységbeli változata hamar közkedvelt díszítőkövé vált (Országház, Széchenyi fürdő, budapesti Földtani Intézet), de gyenge fagyűrő képessége miatt kültéri alkalmazása korlátozott.¹²⁰

¹¹¹ Srbik 1928. 239.

¹¹² Mirwald 2007. 22.

¹¹³ Produkt 2016. o. n.

¹¹⁴ Gerenday 1863a. o. n.

¹¹⁵ Gyalog 1996. 127.

¹¹⁶ Uo.

¹¹⁷ Schafarzik 1904. 27.

¹¹⁸ Török 1999b. 7.

¹¹⁹ Schafarzik 1904. 27.

¹²⁰ Török 1999a. 194.

2. fénykép. Az első emeleti folyosó stukkótalapzaton álló oszlopainak anyagát az ún. „kagylós mészkő” foltos, gumós, helyenként dolomitosodott változata alkotja

4. alsó-jura¹²¹ gerecei vörös mészkő (Pisznicei Mészkő Formáció)¹²² (3. fénykép)
Székházbeli előfordulási hely: A székház homlokzatán a járdaszint feletti talapzati rész burkolólapjai, a főhomlokzati előkerteket lezáró félköríves – jelenleg korlát nélküli – szegélyek, a főbejáratnál a rizalit földszinti árkádeveinek ötfokú lépcsője, valamint az Akadémia utca felőli egykori, ún. kis Előcsarnok lépcsői (2+5+4 lépcső-fok) készültek ebből a kőzetből.

¹²¹ Gyalog 1996. 111.

¹²² Uo.

3. fénykép. A homlokzat – a kőzetnyomás következtében kialakult, oldásos eredetű, fogazott felülettel (sztilolit) tagolt – gerescei vörös mészkő anyagú alsó lábazati eleme. Fehlette durva mészkő anyagú kváderkő látszik

Származási hely: Lábatlan-Piszke (Komárom-Esztergom megye), Schafarzik-bányakód: 467/a („*pisznicei vörös márványbánya*”) és/vagy Süttő (Komárom-Esztergom megye), Schafarzik-bányakód: 472 („*gerescei márványbánya*”).¹²³

Rövid kőzettani leírás: Vörösesbarna, tömött, gumós („*ammonitico rosso*”) mészkő. Vastagpados (20–25 cm) kifejlődésű, a réteghatárokat koponyavarrathoz hasonló sztilolitok jelölik ki. Gyakori ősmaradványai az ammoniteszek (pl. a Duna felőli második főhomlokzati árkádív legfelső lépcsőfokán). A frissen fejtett kőzet vöröses színe a szabad téren (pl. lábazat) az időjárás hatására kifakult, fehéres tónusúvá vált.

¹²³ Schafarzik 1904. 87–88.

Megjegyzés: A mindennapokban legtöbbször „vörös márvány”-ként emlegetett kőanyag a történelmi Magyarország és Közép-Európa egyik meghatározó jelentőségű, hatalmat és gazdagságot sugárzó, reprezentatív építő- és díszítőköve. A már a rómaiak által megkezdett gerecsei kőbányászat a reneszánsz idején virágzott fel (lásd: visegrádi díszkút, Bakócz-kápolna). A török kori hanyatlást követően a környékre az 1700-as évek első felében német telepesek, a század végén olasz kőfaragók (ún. „marmoráriók”, lásd: Aprili/Áprily dinasztia) költöztek. A kőbányászat virágkora a dualizmus idején volt, a kőzet kedvező mechanikai tulajdonságai miatt a rohamosan fejlődő főváros építkezéseinél balkonlapok, lépcsők, lábazatok, csatornarészek alapanyagául szolgált.¹²⁴ Jelenleg a tardosi, ún. Bányahegyi kőfejtőben fejtik. – A homlokzati „vörös márvány” lábazati elemeket Áprily Antal süttői, az épületbelső egyéb hasonló kőanyagait (lásd: a kis előcsarnokbeli és az Akadémia utca felőli második fölépcsőt alkotó lépcsőelemek) Kellendorfer/Kelndorfer József piszkei kőfaragómester szállította az építkezéshez.¹²⁵ Előbbi kőanyag a Süttőtől kb. 13 kilométernyire délre fekvő, az esztergomi érsekségi uradalom birtokában lévő, 1820 körül megnyitott, ún. kisgerecsei kőfejtőből származik, utóbbiakat pedig a Piszkétől (jelenleg Lábatlan település része) délre, kb. 6 kilométer távolságra fekvő, 1700 körül megnyitott, a századfordulón részben a Kellendorfer/Kelndorfer tulajdonában lévő, ún. pisznicei kőfejtőből nyerték.¹²⁶ – A székház említett, Akadémia utca felőli háromkarú, „vörös márvány” anyagú fölépcsője Budapest ostroma idején teljesen megsemmisült.¹²⁷ A háborús károkat összesítő főtítkári jelentés szerint egyetlen foka sem maradt épen.¹²⁸

5. alsó-jura¹²⁹ „adneti scheck” (1. fénykép)

Székházbeli előfordulási hely: Az Előcsarnok 16 oszlopának talapzata, valamint a Díszterem 24 oszlopának törzse.

Származási hely: Adnet (Salzburg tartomány), Ausztria.

Rövid kőzettani leírás: Változatos nagyságú – általában néhány centiméteres – sötétvörös mikrites kalcitgumókból álló, breccsás szerkezetű üledékes kőzet, amelyben a klaszterek közötti pórusokat vöröses színű mátrix, valamint fehér cementanyag tölti ki. A gumók körül gyakran fekete mangánoxidos bekérgeződés figyelhető meg. Gyakran kisméretű ammoniteszek és tengerililiom-nyéltagok figyelhetők meg benne.

Megjegyzés: A „scheck” az adneti rétegek 2–4 méter vastag padjait alkotja,¹³⁰ neve a „gescheckt” (= foltos) helyi dialektusából származik.¹³¹ – A székházbeli burkolóköveket és oszlopokat Kauser József szállította az építkezéshez. Budapesten

¹²⁴ Vajda 2013. 55.

¹²⁵ Palotaépítés 1867. o. n.

¹²⁶ Schafarzik 1904. 87–88.

¹²⁷ Dávid 2010. 71.

¹²⁸ Jelentés 1948. 73.

¹²⁹ Wagreich et al. 1996. 16.

¹³⁰ Feitzinger é. n. 5.

¹³¹ Wagreich et al. 1996. 16.

kisméretű berakások formájában az Operaház főbejáratánál is találkozhatunk ezzel a díszítőkövel.

6. középső- és felső-jura¹³² veronai vörös gumós mészkő (Rosso Ammonitico Veronese)¹³³ (4. fénykép)

Székházbeli előfordulási hely: Ebből az anyagból van az első emeletre vezető kétkarú lépcső korlátainak közepén a mennyezeti boltíveket tartó egy-egy oszlop.

4. fénykép. A második emeletre vezető lépcső közepén a boltíveket Verona környékéről származó, vörös mészkőoszlopok tartják. A kép felső részén kalcitos kitöltésű repedés harántolta ammonitesz-átmetszet figyelhető meg

¹³² Martire et al. 2006. 228.

¹³³ Martire et al. 2006. 227.

Származási hely: Sant’Ambrogio di Valpolicella? (Verona megye), Olaszország (1865-ben az Osztrák Császársággal perszónálunióban álló Lombard-Velencei Királyság része).

Rövid közettani leírás: Vörös, tömött, gumós mészkő, amelynek szövetét sötétvörös, agyagosabb mátrixba ágyazott, néhány centiméteres, lekerekített, világosabb színű mészkőgumók (nodulák) jellemzik. Gyakori jelenség agyagfilmmel kihangsúlyozott sztilolitos felületek jelenléte.

Megjegyzés: A két oszlopot az a Stefano Opuich trieszti kereskedő szállította az építkezéshez, akitől a főlépcső lépcsőfokainak építőanyagát (lásd: később) is rendeltek.¹³⁴

7. felső-jura¹³⁵ siklósi vörös mészkő (Szársomlyói Mészkő Formáció)¹³⁶ (5. fénykép)

5. fénykép. Siklósi vörös mészkő anyagú betét a főhomlokzati attika zömök pillérei között. A rizaliton több helyen előforduló mészkőbetétek a másfélszáz év alatt csaknem teljesen elvesztették eredeti színüket. Az attika durvamészkő anyagú kőbáainak egy része helyett később édesvízi mészkőből készült pótlásokat alkalmaztak

¹³⁴Építési 1864b. o. n.

¹³⁵Gyalog 1996. 107.

¹³⁶Uo.

Székházbeli előfordulási hely: A velencei mintára berakott, négyzet alakú színes kőzetbetétek a Díszterem homlokzatának oszlopközeiben, a főhomlokzati rizalit harmadik emeleti ablakai alatt, valamint az attika pillérei között.

Származási hely: Siklós-Máriagyűd (Baranya megye), Schafarzik-bányakód: 202/a–b („*Csukma-dűlői kőbányák*”).¹³⁷

Rövid közzétani leírás: Húsvörös, tömött, gumós mészkő a Siklós környéki, ismertebb nevén ún. Rózsa-bányából, ahol a legalsó vastagabb padot (ún. „*rózsapad*”)¹³⁸ alkotta.¹³⁹ Nagyon jellegzetesek a vörös sztilolitos erek és az átlátszó vagy fehér kalcittal kitöltött repedések benne. Színe a tardosi mészkőénél világosabb. Ma már nem fejthető.

Megjegyzés: A Schafarzik-féle bányakatalógus szerint a kőanyagot a várostól két kilométerre, az ún. csukma-dűlői kőbányában termelték ki és nyers állapotban, a további feldolgozás céljából a zuhánya-dűlői, ún. Hauszmann Sándor-féle kőfaragó műhelybe szállították.¹⁴⁰ Széleskörűen elterjedt (Széchenyi fürdő, Deák téri metróállomás) díszítőkö, kül- és beltéren egyaránt alkalmazták.¹⁴¹

8. felső-jura¹⁴² bánáti ammoniteszes mészkő (6. fénykép)

Székházbeli előfordulási hely: Az ún. képtári lépcső a második emeleten a Díszterem mellett található. A lépcső összesen 39 lépcsőfokból és egy lépcsőfordulóból áll. A harmadik emeleti képtári bejárat előtti négyzetes területet is ugyanezzel az anyaggal burkolták. A lépcsőfeljáró alatti kis pihenőhöz vezető kéttagú lépcső alsó lépcsőfokának anyaga a többi kőzettől eltér, mivel itt az eredeti lépcsőfok ismeretlen okból le lett cserélve.

Származási hely: Oravicabánya/Oravița (Krassó-Szörény megye), Románia (1865-ben Oravica, Magyarország katonai közigazgatás alatt álló, ún. *bánsági határörvidéke*), Schafarzik-bányakód: 873 („*oszt.-m. áll. vasúttársaság régi kőbányája*”).¹⁴³

Rövid közzétani leírás: Barnássárga (ún. nyerskávé) színű, tömött, nyílttengeri eredetű mészkő. Szövetére jellemző a mikrokristályos kalcium-karbonát (mikrit) dominanciája. A meszes alapanyagban elszórtan akár több centiméteres sötétszürke tűzkő- (más néven szarukő-) gumók is előfordulnak. Ősmeradványként leggyakrabban különféle kisméretű ammoniteszeket és tengerililiom-nyélttagokat tartalmaz.

Megjegyzés: A kőzet származási helye egyértelműen meghatározható a fennmaradt források alapján: Ybl 1864. júliusi építési jelentésében olvasható, hogy a „*k. k. priv. Staats-Eisenbahn-Gesellschaft*” (császári és királyi szabadalmazott osztrák

¹³⁷ Schafarzik 1904. 37.

¹³⁸ Gyalog 1996. 107.

¹³⁹ Török 1999b. 8.

¹⁴⁰ Schafarzik 1904. 37.

¹⁴¹ Török 1999a. 202.

¹⁴² Schafarzik 1904. 159.

¹⁴³ Uo.

6. fénykép. A képtári lépcső eredetének meghatározását a levéltári források tették lehetővé. A bánási Oravicabányáról szállított lépcsők a Képtár harmadik emeleti termeibe való feljutásra szolgálnak

Államvasút-Társaság) hajlandó kétfajta lépcsőelem esetében árendeményt adni.¹⁴⁴ A *Vasárnapi Újság* néhány hónappal későbbi tudósítása közli, hogy a tervek szerint majd „bánási márványból készült lépcső vezet [...] az Eszterházy-képtár földtermeibe”.¹⁴⁵ A lépcső elemeit valószínűleg december első napjaiban szállították az építkezés helyszínére, mivel egy 1864. december 15-én kelt kimutatásban fennmaradt, hogy az Építési Irodán dolgozó Pucher József a megelőző napokban Oravicára utazott a „képtári lépcsők átvétele végett”.¹⁴⁶ Végül, egy 1865. június 10-én kelt utalvány szerint a vasúttársaság igazgatóságának 2155 forint 47 krajcár fizethető ki a „márványlépcsőkért”.¹⁴⁷ – A fentiek alapján megállapítható, hogy a székházbeli kőzetanyag az Oravicabányától hét kilométerre keletre, az Aninára (ma Stájerlakanina, románul Anina) vezető út melletti, a székház építésének idején a cég tulajdonában lévő, 1904-ben még működő mészkőbányából származik.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Ybl 1864d. o. n.

¹⁴⁵ Magyar 1864. 425.

¹⁴⁶ Építési 1864c. o. n.

¹⁴⁷ Utalvány 1865b. o. n.

¹⁴⁸ Schafarzik 1904. 159.

9. felső-kréta¹⁴⁹ trieszti fehér mészkő (7. fénykép)

Székházbeli előfordulási hely: A fölépcső fokai készültek ebből az anyagból. A főhomlokzati rizalit tengelyében elhelyezkedő impozáns műtárgy az Előcsarnokot és a földszinti folyosót összekötő nyolc lépcsőfokkal indul, majd innen 16 lépcsőfokon át először a fölémeletre lehet jutni, ahonnan a lépcső kétfelé váló íves karjainak további 26 lépcsőfoka az első emelet folyosójára vezet. A lépcső első és második emeletet összekötő szakaszának felépítése ugyanilyen.

Származási hely: Duino-Aurisina/Nabresina (Trieszt megye), Olaszország (1865-ben Osztrák Tengeremlék tartomány, Ausztria).

Rövid kőzettani leírás: Szürke színű, változatos mennyiségben és arányban durva bioklasztokat tartalmazó, homogén, szemcsevázú mészkő (packstone). Gazdag ösmaradvány-tartalmú üledékes kőzet: a világosabb árnyalatú fossziliák többnyire töredékesek, főleg Rudista kagylók héjdarabjai, foraminiferák és algák maradványai.

Megjegyzés: A fölépcső fokait Stefano Opuich trieszti kereskedő 1864 decemberében¹⁵⁰ szállította az adriai tengerpart mellett fekvő kőbányák egyikéből vasúton az építkezés helyszínére. A Trieszttől északra, mintegy 10 kilométerre fekvő, részben

7. fénykép. A fölépcső második emeletre vezető íves szakasza. A Trieszti-öböl keleti partvidékéről származó mészkő kedvelt építőanyag volt, a kor számos építkezésénél (pl. Várkert bazár, Szent István-bazilika, Operaház) előszeretettel alkalmazták

¹⁴⁹Bugini–Folli 2014. o. n.

¹⁵⁰Stefano 1864. o. n.

ma is termelő bányák eredete a római korba nyúlik vissza, a székházbeli kőzet a napjainkban is kereskedelmi forgalomban kapható, ún. „*Aurisina granitello*” változatnak feleltethető meg.

10. alsó-oligocén¹⁵¹ pilisszántói kovás homokkő (Hárshegyi Homokkő Formáció)¹⁵²
(8. fénykép)

8. fénykép. A négyszögletes udvar északnyugati sarkában a kezdetektől lépcső vezetett a dunai szárny földszintjére. A lépcső és a lépcső oldalának felső része édesvízi mészkőből, alsó része hárshegyi homokkőből készült

¹⁵¹ Báldi 1983. 50.

¹⁵² Gyalog 1996. 89.

Székházbeli előfordulási hely: A kőzet az udvar északnyugati sarkában található lépcső külső oldalát alkotja, emellett a fölépcsőház félköríves zárófalának udvar felőli oldalán, a földszinti részen fordul még elő néhány ilyen anyagú falazókő.

Származási hely: Pilisszántó? (Pest megye), Schafarzik-bányakód: 1271 („*Pri-barinye nevű kőbánya*”).¹⁵³

Rövid közettani leírás: A székházbeli előfordulás helyenként szürkés, vörösbarna foltos, uralkodóan sárgásbarna színű, leginkább finomszemcsés, jól osztályozott homokból felépülő üledékes kőzet, ahol a szemcséket kovás kötőanyag cementálja. Elszórtan kisebb kavicsok és kalcedonos anyaggal kitöltött erek is előfordulnak benne. Ősmeradványt nem tartalmaz, kalcium-karbonát tartalma minimális.¹⁵⁴

Megjegyzés: A kőzet származási helyére Kellendorfer József kőfaragó 1864. augusztus 31-i utalánya alapján következtethetünk; ebben az Akadémia palotájához szállított „*szántói kő tárgyakért kifizethető*” összegről történik említés. Ennek alapján a számba vehető település, amelynek határában a hárshegyi homokkő a felszínen is előfordul, a mai Pilisszántóval azonosítható. A kitermelési hely a Schafarzik által említett, a községtől keletre két kilométerre lévő, 1893 óta működő kőbánya elődje lehetett, amelynek anyagából „*legnagyobb részt lépcsőfokokat faragnak ki a budapesti építkezésekhez*”.¹⁵⁵

11. (felső-miocén) szarmata¹⁵⁶ sóskúti és tétényi durva mészkő (Tinnyi Formáció)¹⁵⁷ (9. fénykép)

Székházbeli előfordulási hely: A homlokzatok burkolókövei, a főhomlokzati rizalit és az épület folyosóinak faragott oszlopai ebből készültek, csakúgy, mint eredetileg a homlokzatok baluszterei is, amelyek közül számosat később édesvízi mészkő anyagú kőbabákkal cseréltek le.¹⁵⁸

Származási hely: Sóskút (Pest megye), Schafarzik-bányakód: 509 („*székesfejérvári káptalani bányák*”)¹⁵⁹ és Nagytétény (Budapest XXII. kerületi városrésze), Schafarzik-bányakód: 1263 („*a községi határ különböző dűlőiben található kőbányák, vagy aknavájások*”),¹⁶⁰ 1268 („*Kainer József és Hasszán Márton kőbányája*”).¹⁶¹

Rövid közettani leírás: Uralkodóan sárgás színű, karbonátos üledékes kőzet: a székházban egyrészt finom- és középszemcsés, ooidos (régai nevén „*ikraköves*”), másrészt közép- és durvaszemcsés, molluszka kőbelek tartalmazó, néhol keresztretegzettséget mutató mészkő, mészhomokkő változatai figyelhetők meg.¹⁶²

¹⁵³ Schafarzik 1904. 231.

¹⁵⁴ Báldi 1983. 36.

¹⁵⁵ Schafarzik 1904. 231.

¹⁵⁶ Gyalog 1996. 78.

¹⁵⁷ Uo.

¹⁵⁸ Török–Burján 2015. 5.

¹⁵⁹ Schafarzik 1904. 95–96.

¹⁶⁰ Schafarzik 1904. 229–230.

¹⁶¹ Schafarzik 1904. 231.

¹⁶² Török–Burján 2015. 7.

9. fénykép. A homlokzat gömbszerű karbonátszemcsékből, ún. ooidokból álló mészkő kváderköve közeli nézetben

Ősmaradványokban gazdag, biogén mészkőváltozata gyakran kőzetalkotó mennyiségben tartalmaz molluszkákat és foraminiferákat.¹⁶³

Megjegyzés: Sós-kútról, valamint Tétény környékéről a székház építéséhez ugyanannak a „szarmatakorú durvamész”-nek¹⁶⁴ a különféle típusait szállították. – Az 1765 óta működő, a székesfehérvári káptalan birtokában lévő, de főként pesti vállalkozócsaládok – pl. az építési iratokban kőszállítóként említett Nolli János és Andreetti Antal vállalkozók¹⁶⁵ – által bérelt sós-kúti bányák a községtől kb. egy kilométerre északra helyezkedtek el. A Sós-kúti Kőbánya Társaság munkájában az 1860-as években biztosan tulajdonosként vett részt maga Ybl Miklós is.¹⁶⁶ Schafarzik Sós-kútról a kőfaragványokhoz való felhasználhatóság szempontjából elsőrendű és másodrendű kőzetváltozatokat különböztet meg, és megemlíti, hogy ezt a kőzetet használták fel számos fővárosi építkezés (Lánchíd, Margit híd, Pesti Vigadó, Operaház, Szent István-bazilika, budai Nagyboldogasszony-templom, királyi palota, Citadella, pesti rakpart, vásárcsarnokok stb.) mellett az akadémiai székház építése során is.¹⁶⁷ – Tétényben több kisebb lelőhelyről nyerték az építőkövet, a legjelentő-

¹⁶³ Gyalog 2005. 128.

¹⁶⁴ Schafarzik 1904. 229.

¹⁶⁵ Németh 2000. 34.

¹⁶⁶ Kovács 1985. 259.

¹⁶⁷ Schafarzik 1904. 95–96.

sebb közülük a településtől másfél kilométerre északra, a Donáti-hegyen fekvő, ún. „*uradalmi kőfejtő*” volt.¹⁶⁸ – A Kőbánya térségében fejtett, azonos genetikájú és korú kőzet (az ún. „*Pesther Bildhauerstein*” = pesti kő) esetleges székházbeli felhasználásáról nem maradtak fenn adatok. – A mészkőnek ugyanazon a bányahelyen is eltérő tulajdonságú (szilárdság, vízfeltevő-képesség, fagyállóság) változatai fordultak elő.¹⁶⁹ A kedvelt, elsősorban építőkönek használható durva mészkő jól faragható. Kitermelése és feldolgozása hagyományosan ma is fűrészeléssel történik.¹⁷⁰ A könnyű megmunkálhatóság mellett az anyagválasztás másik fő szempontja a jelentős anyagszükséglet okán a kitermelési helyek földrajzi közelsége, a Duna mint lehetséges szállítási útvonal volt. A kőanyag bányabeli árát és a helyszínre történő szállítási költségét összevetve kiderül, hogy a sóskúti kövekhez kapcsolható összes költségből a kövek ára kb. 60%-ot, a szállítás kb. 40%-ot tett ki.¹⁷¹

12. kvarter¹⁷² gerecei édesvízi mészkő (5. és 8. fénykép)

Székházbeli előfordulási hely: A homlokzatok lábazatainak vízvetői, az udvari kis lépcső lépcsőfokai, valamint a homlokzatok balusztereinek későbbi részleges cseréje miatt mára a kőbák egy része.

Származási hely: Süttő? (Komárom-Esztergom megye), Schafarzik-kód: 473a–f („*haraszthegyi kőbánya* stb.”).¹⁷³

Rövid kőzettani leírás: Sárgásbarna, erősen porózus kőzet, amely az időjárási elemek hatására színét veszítve kifehéredik. Gyakran felismerhetőek benne kalcium-karbonát által bekérgezett növényi maradványok, ritkábban édesvízi csigák. Ezek kioldódása után, kisebb-nagyobb üregek és pórusok maradnak vissza, amelyek a kőzet jellegzetes mintázatát adják.

Megjegyzés: Az építőanyag eredetét tekintve nem maradt fenn dokumentum, ezért származási helyére csak következtethetünk: mivel a nagy jelentőségű Budakalászbékásmegyer határában lévő kőbányákat a Schafarzik katalógus szerint csak a székház építése utáni években nyitották meg, a kőzetanyag – feltételezhetően Áprily Antal és Kellendorfer/Kelndorfer József révén – inkább a Dunaalmás-Süttő környéki bányahelyek valamelyikéről származhat. – A kőzet könnyen faragható, kül- és beltéren egyaránt jól alkalmazható. Fagyállósága jelentősen jobb a szarmata mészkőénél, ezért az időjárásnak jobban kitett homlokzati előlülő lábazati szegélykövek esetében alkalmazták.

¹⁶⁸ Magyar 1887. o. n.

¹⁶⁹ Schafarzik et al. 1964. 32.

¹⁷⁰ Vajda 2013. 46.

¹⁷¹ Palotaépítés 1867. o. n.

¹⁷² Gyalog 2005. 143.

¹⁷³ Schafarzik 1904. 88–89.

1. térkép. A Habsburg Monarchia dunai területei 1865-ben a székházbeli építő- és díszítőkövek származási helyének feltüntetésével. A térképvázlaton szereplő sorszámok a szövegbeli sorszámokra utalnak (1 = sziléziai sűrke márvány, 2 = tiroli fehér márvány, 3 = bükkösi zöldes kagylós mészkő, 4 = gerecei vörös mészkő, 5 = „adneti scheck”, 6 = Rosso Ammonitico Veronese, 7 = siklói vörös mészkő, 8 = bánáti ammoniteszes mészkő, 9 = trieszti fehér mészkő, 10 = pilisszántói kovás homokkő, 11 = sóskúti és tétényi durva mészkő, 12 = gerecei édesvízi mészkő)

8. EGYÉB KŐUTÁNZÓ DÍSZÍTŐANYAGOK

A természetes mészkő, márvány díszítőkö helyettesítésére az építkezés során márványozási (ún. „*stuccmárványozás*”) munkálatokat végeztek a Rojcsék testvérek 1865-ben.¹⁷⁴ A pelsőci református templom szószékének díszítésével országos hírnevet szerző Rojcsék János és Rojcsék Alajos a magyar iparosok között elsőként tanulta ki a mesterséget. „*Különféle helyeken létező vállalataik miatt*” állandó lakással nem bírtak, de 1863-ban már „*műmárványozó intézetet*” nyitottak Pesten, a Király utca 55. szám alatt, és szoros üzleti kapcsolatban álltak Gerenday Antallal.¹⁷⁵

Korabeli műmárvánnyal díszített felületek a székházban az Előcsarnok oldalfalainak és a földszinti folyosóra vezető lépcső korlátfalának alsó részén, a földszint és

¹⁷⁴Pl. Utalvány 1865c. o. n.

¹⁷⁵Tárca 1862. 162–163; Műmárványzó-intézet 1863. 322.

az első emelet közötti lépcsóházi zárófal lábazati részén, az első és a második emelet közötti lépcsőforduló oszlopain, valamint a Díszterem pilaszterein található. (Később ilyen díszítést kaptak a Tudós Kávézó Koncerttermének oszlopai is.)

Mozaik- és terrazzoburkolatok a székház folyosóinak padlóján minden szintben előfordulnak. A mozaikot alkotó elemek természetes kövekből készültek, ezek között legalább négy különböző kőzetanyagot meg lehet különböztetni. A terrazzo cementes kötőanyag és kavicsok vagy közúzalék keverékének felhasználásával készített öntött padló, amelyet kötés után felcsiszolnak.¹⁷⁶ A mozaik- és terrazzoburkolat lerakásának munkálatait Odorico Odorico bécsi vállalkozó végezte.¹⁷⁷

9. ÖSSZEFOGLALÁS

Az akadémiai székház Budapest egyik meghatározó műemléke. Az egyik legkorábbi fővárosi középület, amelynél a homlokzat burkolásához nagy mennyiségben használtak fel kőzeteket. A 12 féle azonosított kőzetanyag kivétel nélkül az akkori Habsburg Monarchiához tartozó területekről származik, közülük hét a történelmi Magyarországról. (Amennyiben fel szeretnénk keresni a kőzetanyagok származási helyét, akkor ma öt államba kellene ellátogatnunk.)

A legnagyobb tömegben erősen porózus, sárgásfehér, durva mészkövet, az időjárási elemek hatásainak jobban kitett felületeken tömött, vörös mészkövet és édesvízi mészkövet alkalmaztak. Az épület belsejében a világos színárnyalatú márványoszlopok és lépcsők mellett neoreneszánsz ízlést tükröző vöröses kőzeteket (Előcsarnok, Díszterem) is beépítettek, de összességében feltűnő az is, hogy a belső burkolatoknál a kevésbé költséges falburkolatok és műkövek is helyet kaptak.

Megállapítható, hogy Friedrich August Stüler építész és a kivitelezésben közreműködő Szkalnitzky Antal és Ybl Miklós, valamint a közreműködő kőfaragómesterek kiválóan ismerték a kőzeteket, és a kor szellemével összhangban álló habitusú kőzetváltozatokat alkalmaztak.

10. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A szerzők a székház fennállásának 150. évfordulójához kapcsolódva ezzel a tanulmánnyal szeretnék kifejezni tiszteletüket az épület létrehozásában egykor közreműködő személyek előtt. A tanulmányban felhasznált fényképek Tildy Tibor (MTA LGK Rendezvényszolgálat) szakszerű és lelkiismeretes munkáját dicsérik. Az első szerző ezúton mond köszönetet a levéltári adatgyűjtést hasznos tanácsaival segítő Mázi Béla Imre történésznek, az MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye könyvtárosának, valamint a térképázat technikai kivitelezéséért Burján Istvánnak.

¹⁷⁶Balázs 2003. 14.

¹⁷⁷Pl. Utalvány 1865a. o. n.

A szerzők köszönetüket fejezik ki Barnabás Beáta Mária akadémikusnak, az MTA főtítkárhelyettesének, aki a kutatómunkát mindvégig figyelemmel kísérte és támogatta. Külön köszönet a kézirat anonim lektorának, akinek tartalmi és formai megjegyzései, ötletei értékes segítséget nyújtottak a téma pontosabb kifejtéséhez. A cikk megjelenését a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFI Hivatal) K 116532. sz. kutatási projektje támogatta.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Akadémiai 1862 Az Akadémiai Palota építési pénztár állása 1862. december 31-én, MTA KIK K-1273-2-80 o. n.
- Áprily 1862a Áprily Antal 1862 júliusában kelt építési szerződése, MTA KIK K-1273-2-77/6 o. n.
- Áprily 1862b Áprily Antal 1862. augusztus 31-én kelt utalványa közzállítás ügyében, MTA KIK K-1273-3A-262 o. n.
- Áprily 1862c Áprily Antal 1862. december 28-án kelt utalványa közzállítás ügyében, MTA KIK K-1273-3A-414 o. n.
- Balázs 2003 Balázs Miklós Ernő: A mozaikművészet. Elmélet és gyakorlat. DLA értekezés, Magyar Iparművészeti Egyetem, Budapest 2003. 44.
- Báldi 1983 Báldi Tamás: *Magyarországi oligocén és alsómiocén formációk*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1983. 292.
- Bugini–Folli 2014 Bugini, Roberto – Folli, Luisa: The use of „Aurisina limestone” in the roman architecture (Milan and Lombardy). VIII. Congresso Nazionale di Archeometria Scienze e Beni Culturali: stato dell’arte e prospettive Bologna 5–7 Febbraio 2014, o. n.
- Bugya 2015 Bugya Brigitta: Grandiózus formák, nemzeti akarat itáliai köntösben – a Magyar Tudományos Akadémia 150 éves épülete. *Földgömb* 33 (2015) 5. 1–31.
- Csengery 1865 Csengery Antal: *A Magyar Tudományos Akadémia jegyzőkönyvei MDCCCLXV*. Nyomatott Emich Gusztávnál, Pest 3 (1865) 1–207.
- Dallos 1865 Dallos Gyula: *Emlékkönyv a Magyar Akadémia palotájának megnyitási ünnepélyére*. Gyurian és Deutsch testvérek nyomása, Pest 1865. 24.
- Dávid 2010 Dávid Ferenc: A székház története 1945 után. In: Papp Gábor György (szerk.): *Épített örökség a magyar tudomány szolgálatában*. Az MTA kiadása, Budapest 2010. 70–73.
- Dessewffy 1862 Dessewffy Emil 1862. április 30-án kelt levele a gipszminták ügyében, MTA KIK K-1273-2-52 o. n.
- Diescher 1862a Diescher Józseffel kötött építési szerződés (1862), MTA KIK K-1273-2-77/1 o. n.
- Diescher 1862b Diescher József 1862. szeptember 1-jén kelt átvételi elismervénye, MTA KIK K-1273-3A-254-255 o. n.
- Divald 1917 Divald Kornél: *A Magyar Tudományos Akadémia palotája és gyűjteményei*. Az MTA kiadása, Budapest 1917. 143.
- Drasche 1860 Drasche Gusztáv téglaszállítással kapcsolatos árajánlata (1860), MTA KIK -1272-2-22 o. n.
- Drasche 1863a Drasche Gusztáv tetőcserép-szállítással kapcsolatos utalványa (1863), MTA KIK K-1273-3B-852 o. n.

- Drasche 1863b Drasche Gusztáv tetőcserép-szállítással kapcsolatos utalványa (1863), MTA KIK K-1273-3B-944 o. n.
- Építési 1863 Az Építési Iroda 1863. szeptember 15-én kelt költségkimutatása, MTA KIK K-1273-3B-739 o. n.
- Építési 1864a Az Építési Iroda 1864. január 30-án kelt költségkimutatása, MTA KIK K-1274-3C-923 o. n.
- Építési 1864b Az Építési Iroda költségkimutatása 1864. júliusig, MTA KIK K-1272-2-17 o. n.
- Építési 1864c Az Építési Iroda 1864. december 15-én kelt költségkimutatása, MTA KIK K-1274-3C-1332 o. n.
- Feitzinger é. n. Feitzinger, Gerhard: *Adneter Marmor – Geologie, Entstehung, Gewinnung – Kleiner Führer zu den Marmorsteinbrüchen*. k. n., é. n., 10.
- Fráter 1962 Fráter Jánosné: „Nemzeti részvétel emelte” – 100 évvel ezelőtt kezdtek építeni az akadémia palotáját. *Magyar Tudomány* 69 (1962) 1–12. 450–459.
- Gerenday 1863a Gerenday Antal 1863. április 2-án kelt építési szerződése és költségkalkulációja, MTA KIK K-1273-2-77/3 o. n.
- Gerenday 1863b Gerenday Antal 1863. április 3-án kelt utalványa előlegfelvételről, MTA KIK K-1273-3B-545 o. n.
- Gerenday 1863c Gerenday Antal 1863. szeptember 3-án kelt utalványa kőszállítás ügyében, MTA KIK K-1273-3B-729 o. n.
- Guitman 1863 Guitman József 1863. március 3-án kelt sürgető levele a sóskúti kőszállítványok ügyében, MTA KIK K-1273-3B-498 o. n.
- Gyalog 1996 Gyalog László: *A földtani térképek jelkulcsa és a rétegtani egységek rövid leírása*. A Magyar Állami Földtani Intézet 187. alkalmi kiadványa, Budapest 1996. 171.
- Gyalog 2005 Gyalog László: *Magyarország fedett földtani térképéhez (az egységek rövid leírása) 1:100000*. Magyar Állami Földtani Intézet kiadása, Budapest 2005. 189.
- Hajnóczy 1985 Hajnóczy Gábor: Nemzeti építészetünk stíluskérdései az Akadémia székházára kiírt pályázat körüli vitában. *Építés-Építészettudomány* 17 (1985) 1–4. 81–98.
- Halász 1863 Halász László 1863. március 27-én kelt elszámolása a sóskúti bányába tett utazásának költségeiről, MTA KIK K-1273-3B-583 o. n.
- Hernádi–Szabó 1999 Hernádi Miklós – Szabó B. István: *Bemutatkozik a Magyar Tudományos Akadémia*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1999. 63.
- Hofhauser 1862 Hofhauser Lajos 1862. szeptember 30-án kelt utalványa kőszállítás ügyében, MTA KIK K-1273-3A-306 o. n.
- Holzspach 1861 Holzspach testvérek 1861. március-május közötti kőszállításról szóló utalványai, MTA KIK K-1272-2-25 o. n.
- Hornung 1862 Hornung Antal 1862. november 14-én kelt utalványa kőfaragó munkáról, MTA KIK K-1273-3A-345 o. n.
- Huber 1863 Huber András 1863. január 31-én kelt utalványa sóskúti kövek szállítása ügyében, MTA KIK K-1273-3B-455 o. n.
- Jelentés 1948 Jelentés a háborús károkról – Jegyzőkönyv az Igazgató-tanács által kiküldött bizottságnak 1948. június 28-án tartott üléséről. *Akadémiai Értesítő* 56 (1948) 480. 70–76. sz. n.
- Kaltenstein 1863 Kaltenstein József 1863. február 4-én kelt utalványa kőfaragó munkáról, MTA KIK K-1273-3B-946 o. n.
- Kauszer 1862 Kauszer János 1862. szeptember 30-án kelt utalványa kőszállítás ügyében, MTA KIK K-1273-3A-305 o. n.

- Kauszer 1863 Kauszer János 1863. július 3-án kelt árajánlata a Díszterem oszlopairól, MTA KIK K-1273-2-77/2 o. n.
- Kauszer 1864 Kauszer János 1864. április 1-jén kelt utalványa „pesti kő oszlopok” szállítása ügyében, MTA KIK K-1274-3C-985 o. n.
- Kauszer 1865 Kauszer János 1865. május 1-jén kelt utalványa kőszállítás ügyében, MTA KIK K-1274-3D-119 o. n.
- Kellendorfer 1864 Kellendorfer József 1864. augusztus 31-én kelt utalványa kőszállítás ügyében, MTA KIK K-1274-3C-1201 o. n.
- Kemény 2015 Kemény Mária: *A Magyar Tudományos Akadémia palotájának építéstörténete*. Osiris Kiadó, Budapest 2015. 272.
- Kemény–Váliné 1996 Kemény Mária – Váliné Pogány Jolán: *A Magyar Tudományos Akadémia palotájának pályázati tervei – 1861 – Bewerbungspläne für den Palast der Ungarischen Akademie der Wissenschaften*. MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, Budapest 1996. 152.
- Kovács 1985 Kovács János: Adalékok a Tárnok-Sóskúti lövasút történetéhez. *Közlekedési Múzeum Évkönyve* 1983–1984., 7 (1985) 257–267.
- Látogatás 1862a Látogatás az akadémiai palota telkén. *Vasárnapi Újság* 9 (1862) 31. 364–366. sz. n.
- Látogatás 1862b Látogatás az akadémiai palota telkén. *Vasárnapi Újság* 9 (1862) 32. 378–380. sz. n.
- Lier 2016 Lier, H. A.: Stüler, Friedrich August, Deutsche Biographie <http://www.deutsche-biographie.de/sfz64756.html#top> (Utolsó megtekintés: 2016. 04. 01.)
- Limber 1862 Limber János 1862. július 15-én kelt levele a sóskúti kövek ügyében, MTA KIK K-1273-2-54 o. n.
- Lövei 2015 Lövei Pál: A „Kibontott falazótégla a Magyar Tudományos Akadémia székházának pincéjéből” kiállítási tárgy magyarázója (2015), 150 éves az Akadémia palotája kiállítás, Budapest, MTA Székháza, o. n.
- Lövei et al. 2007 Lövei Pál – Pintér Farkas – Bajnóczi Bernadett – Tóth Mária: Vörös és fehér diszitőkövek, kristályos és metamorf mészkövek, márványok. (Műemléki kutatások természettudományos diagnosztikai háttérrel 1.) *Művészettörténeti Értesítő* 56 (2007) 1. 75–82.
- Magyar 1862 A Magyar Akadémia Építési-pénztárának állapotja 1862. évi május 31-én, MTA KIK K-1275-9/1 o. n.
- Magyar 1864 A magyar akadémiai palota jelen állása. *Vasárnapi Újság* 11 (1864) 41. 425–426. sz. n.
- Magyar 1887 A Magyar Királyság térképe 1869–1887. 1:25000 <http://mapire.eu/hu/> (Utolsó megtekintés: 2016. 04. 01.)
- Martire et al. 2006 Martire, Luca – Clari, Pierangelo – Lozar, Francesca – Pavia, Giulio: The Rosso Ammonitico Veronese (Middle-Upper Jurassic of the Trento Plateau): A proposal of lithostratigraphic ordering and formalization. *Rivista Italiana di Paleontologia e Stratigrafia* 112 (2006) 2. 227–250.
- Mi 1861 Mi újság? *Vasárnapi Újság* 8 (1861) 26. 309. sz. n.
- Mirwald 2007 Mirwald, W. Peter: *Naturwerkstein und Denkmalpflege in Tirol – Stein aus Baustoff, Forschungsobjekt und Kulturgut*. Alpina Druck, Innsbruck 2007. 56.
- Mitterdorfer 1862 Mitterdorfer László 1862. augusztus 31-én kelt számlája sóskúti kövek szállításáról, MTA KIK K-1273-3A-259 o. n.
- Műmárványzó-intézet 1863 Műmárványzó-intézet Pesten. *Vasárnapi Újság* 10 (1863) 36. 322. sz. n.
- Németh 2000 Németh Józsefné: *Andreotti Károly élete és munkássága*. Kummer János kiadása, Sóskút 2000. 140.

- Nolli 1863 Nolli és Andretti 1863. március 3-án kelt számlája sóskúti kövek szállításáról, MTA KIK K-1273-3B-488 o. n.
- Odorico 1864 Odorico Odorico 1864. december 2-án kelt számlája terrazzo burkolatról, MTA KIK K-1274-3C-1308 o. n.
- Palotaépítés 1867 A palotaépítés összes költségeinek 1867. október 30-án kelt kimutatása, MTA KIK K-1273-2-81 o. n.
- Papp 2010 Papp Gábor György: A Magyar Tudományos Akadémia épített öröksége. In: Uő (szerk.): *Épített örökség a magyar tudomány szolgálatában*. Az MTA kiadása, Budapest 2010. 11–47.
- Produkt 2016 Das Produkt <http://www.lasamarmo.it> (Utolsó megtekintés: 2016. 03. 18.)
- Rojcsek 1865 Rojcsek János 1865. augusztus 1-jén kelt utalványa műmárványozási munkálatokról, MTA KIK K-1274-3D-1404 o. n.
- Rózsa 1982 Rózsa György: *A Magyar Tudományos Akadémia palotája*. MTA Könyvtára, Budapest 1982. 31.
- Schafarzik 1897 Schafarzik Ferenc: A millenniumi év végén. *Földtani Közöny* 27 (1897) 5–7. 177–194.
- Schafarzik 1904 Schafarzik Ferenc: *A Magyar Korona területén létező kőbányák részletes ismertetése*. A Magyar Királyi Földtani Intézet kiadványai, Budapest 1904. 413.
- Schafarzik et al. 1964 Schafarzik Ferenc – Vendl Aladár – Papp Ferenc: *Geológiai kirándulások Budapest környékén*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest 1964. 295.
- Sisa 2015 Sisa József: *A Magyar Tudományos Akadémia – Séta a székházban*. Corvina Kiadó, Budapest 2015. 34.
- Słomka et al. 2009 Słomka, Tadeusz – Doktor, Marek – Bartuś, Tomasz – Mastej, Wojciech – Łodziński, Marek: Atrakcje geoturystyczne Geostrady Wschodniosudeckiej – Geotourist attractions of the Eastern Sudetic Geostrada. *Geoturystyka* 4 (2009) 19. 61–72.
- Srbik 1928 Srbik, Robert: *Überblick des Bergbaues von Tirol und Voralberg*. k. n., Innsbruck 1928. 277.
- Stefano 1864 Stefano Opuich áruiról 1864 decemberében kelt vasúti szállítólevelek, MTA KIK K-1274-3C-1377 o. n.
- Stefano 1865 Stefano Opuich 1865. április 1-jén kelt, részletfizetésről szóló utalványa, MTA KIK K-1274-3D-77 o. n.
- Supíkovice 2016 Supíkovice <https://de.wikipedia.org/wiki/Sup%C3%ADkovice> (Utolsó megtekintés: 2016. 04. 01.)
- Szabó 1893 Szabó József: *Előadások a geológia köréből*. A Királyi Magyar Természettudományi Társulat kiadása, Budapest 1893. 375.
- Szállítási 1860 Szállítási hirdetmény épületszerek iránt, MTA KIK K- 1273-2-43 o. n.
- Székesfehérvári 1864 A székesfehérvári káptalan 1864. augusztus 2-án kelt utalványa sóskúti kövekről, MTA KIK K-1274-3C-1148 o. n.
- Szlavek 1863 Szlavek Vencel 1863. május 1-jén kelt utalványa kőfaragómunka ügyében, MTA KIK K-1273-3B-558 o. n.
- Tárca 1862 Tárca. *Protestáns egyházi és iskolai lapok* 1862. február 2. 5 (1862) 5. 162–163. sz. n.
- Török 1999a Török Ákos: Petrophysical and sedimentological analyses of Siklós ornamental limestones, S-Hungary. *Periodica Polytechnica Ser. CIV.* 43 (1999) 2. 187–205.
- Török 1999b Török Ákos: Siklós környéki díszítőkövek földtani és közfizikai vizsgálata. *Földtani Kutatás* 36 (1999) 2. 5–9.
- Török–Burján 2015 Török Ákos – Burján Balázs: A Magyar Tudományos Akadémia 150 éves székházának kőzetei. *Díszítő- Építő- Mű- Terméskő* 17 (2015) 3. 4–15.

- Unterwurzacher–Obojes 2012 Unterwurzacher, Michael – Obojes, Ulrich: White marble from Laas (Lasa), South Tyrol – its occurrence, use and petrographic-isotopical characterisation. *Austrian Journal of Earth Sciences* 105 (2012) 3. 26–37.
- Utalvány 1865a Utalvány Odorico Odorico terrazzokészítőnek 1864. december 2., MTA KIK K-1274-3C-1308
- Utalvány 1865b Utalvány a császári és királyi szabadalmazott osztrák Államvasút-Társaság igazgatóságának 1865. június 10., MTA KIK K-1274-3D-191
- Utalvány 1865c Utalvány Rojcssek János műmárványosnak 1865. augusztus 22., MTA KIK K-1274-3D-271
- Vajda 2013 Vajda Szabolcs: Hagyományos építőkövek a települési tájban a Dunántúli-középhegység példáján. PhD értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem 2013. 153.
- Végh 1967 Végh Sándorné: *Nemércek földtana*. Tankönyvkiadó, Budapest 1967. 283.
- Vendl 1951 Vendl Aladár: *Geológia I–II*. Tankönyvkiadó, Budapest 1951. 633.
- Vogl 1864a Vogl János áruiról 1864. május és október között kelt szállítólevelek, MTA KIK K-1274-3C-1397 o. n.
- Vogl 1864b Vogl János 1864. november 2-án kelt utalványa kőszállítás ügyében, MTA KIK K-1274-3C-1271 o. n.
- Vogl 1865 Vogl János 1865. május 1-jén kelt utalványa kőszállítás ügyében, MTA KIK K-1274-3D-115 o. n.
- Wagreich et al. 1996 Wagreich, Michael – Böhm, Florian – Lobitzer, Harald: Sedimentologie des kalkalpinen Mesozoikums in Salzburg und Oberösterreich (Jura, Kreide). *Exkursionsführer SEDIMENT'96*, 11. Sedimentologentreffen, Wien 1996. 58.
- Wojtyna 2013 Wojtyna, Paulina: Charakterystyka mineralogiczno-petrografyczna skal złoza marmurów w Sławniowicach dolnym śląsku. PhD értekezés, Krakkói Műszaki Egyetem 2013. 150.
- Ybl 1862 Ybl Miklós 1862. évről szóló jelentései az építkezés előrehaladásáról, MTA KIK K-1273-3A-443 o. n.
- Ybl 1863a Ybl Miklós 1863. augusztus 3-án kelt jelentése az építkezés előrehaladásáról, MTA KIK K-1273-3B-946 o. n.
- Ybl 1863b Ybl Miklós 1863. augusztusáról szóló jelentése az építkezés előrehaladásáról, MTA KIK K-1273-3B-946 o. n.
- Ybl 1863c Ybl Miklós 1863. október 4-én kelt jelentése az építkezés előrehaladásáról, MTA KIK K-1273-3B-946 o. n.
- Ybl 1864a Ybl Miklós 1864. január 31-én kelt jelentése az építkezés előrehaladásáról, MTA KIK K-1274-3C-1395 o. n.
- Ybl 1864b Ybl Miklós 1864. május 3-án kelt jelentése az építkezés előrehaladásáról, MTA KIK K-1274-3C-1395 o. n.
- Ybl 1864c Ybl Miklós 1864. május 31-én kelt jelentése az építkezés előrehaladásáról, MTA KIK K-1274-3C-1395 o. n.
- Ybl 1864d Ybl Miklós 1864. augusztus 4-én kelt jelentése az építkezés előrehaladásáról, MTA KIK K-1274-3C-1395 o. n.
- Ybl 1864e Ybl Miklós 1864. szeptember 8-án kelt jelentése az építkezés előrehaladásáról, MTA KIK K-1274-3C-1395 o. n.
- Ybl 1865 Ybl Miklós 1865. május 2-án kelt jelentése az építkezés előrehaladásáról, MTA KIK K-1274-3D-1406 o. n.

RÖVIDÍTÉSEK

MTA KIK K = Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattár

é. n. = év nélkül

k. n. = kiadó nélkül

o. n. = oldalszám nélkül

sz. n. = szerző nélkül

uó. = ugyanó

STONES AT THE PALACE OF THE HUNGARIAN ACADEMY
OF SCIENCES, BUDAPEST*Summary*

The palace of the Hungarian Academy of Sciences has an outstanding significance not just from an architectural point of view, but from the historic perspective of the capital as well. On the occasion of the 150th anniversary of the inauguration of the building the paper provides an overview of the building and the ornamental stones of the palace. The conditions of the construction, the quantities of applied stones, the lithological description and the provenance are discussed in details using historical sources such as archives, inventories and hand written documents. The selection of stone types and their utilization reflects the Neo-Renaissance style and atmosphere: the facade of the building is predominantly covered by porous limestone facing stones with smaller amount travertine from the broader region of Budapest, as well as red limestone from Gerecse. The interior part is characterized by polished limestone slabs and marble originating from different parts of the Habsburg Monarchy.

Keywords: porous limestone, marble, decorative stones, Neo-Renaissance, Palace of the Hungarian Academy of Sciences